PRZEWODNIK MATURALNY

Z HISTORII

HISTORIA. ZAKRES PODSTAWOWY. NOWA EDYCJA

HISTORIA. ZAKRES ROZSZERZONY. NOWA EDYCJA

WSiP

www.wsip.pl

SPIS TREŚCI

01. HISTORIA. NOWA EDYCJA 2

02. WSPARCIE WSiP 16

03. MATURA NA POZIOMIE ROZSZERZONYM 21

04. OCENIANIE ARKUSZA MATURALNEGO 25

05. PRZYKŁADOWE ZADANIA 26

WAŻNE DATY

25 lutego 2022 r.
projekty aneksów do *Informatorów o egzaminie maturalnym w latach 2023 i 2024*

4 marca 2022 r.
publikacja arkuszy pokazowych egzaminu maturalnego w Formule 2023, zawierających zadania zgodne z wymaganiami egzaminacyjnymi do matury 2023 i 2024

maj 2022 r. – **listopad 2022 r.**
Próbna Matura z WSiP w Formule 2023

do **30 września 2022 r.**
wstępna deklaracja ucznia o przystąpieniu do egzaminu i wyborze przedmiotu na poziomie rozszerzonym

od **12** do **22 grudnia 2022 r.**
próbna matura z CKE w Formule 2023

do **7 lutego 2023 r.**
złożenie przez ucznia ostatecznej deklaracji wyboru przedmiotu na poziomie rozszerzonym

Drodzy Nauczyciele!

W grudniu 2021 r. Ministerstwo Edukacji i Nauki przedstawiło **projekt rozporządzenia zmieniającego podstawę programową kształcenia w liceum i technikum** w zakresie historii i WOS-u oraz określającego wymagania nowego przedmiotu – historia i teraźniejszość. Nową edycję podręczników do historii oraz *Przewodnik maturalny z historii* WSiP przekazujemy Państwu już po ogłoszeniu przez MEiN ostatecznego kształtu zmian programowych, które zostaną zapisane w *Rozporządzeniu Ministra Edukacji i Nauki zmieniającym rozporządzenie w sprawie podstawy programowej kształcenia ogólnego dla liceum ogólnokształcącego, technikum oraz branżowej szkoły II stopnia*.

Dzięki temu w naszych podręcznikach *Historia. Zakres podstawowy. Nowa edycja* oraz *Historia. Zakres rozszerzony. Nowa edycja* zostały zawarte **wszystkie nowe treści wynikające z tych zmian**.

Podręczniki uwzględniają również wszystkie postulaty nauczycieli z badań, które przeprowadziliśmy jesienią 2021 r., oraz z badań fokusowych oceniających nowe propozycje podręczników. Ważne dla nas było także to, aby **nowy podręcznik do zakresu rozszerzonego uwzględniał wszystkie wymagania egzaminacyjne do matury w Formule 2023*. Podręczniki do klasy pierwszej zostały wysłane również do aprobaty MEiN**.

Wierzymy, że te przemyślane zmiany, wprowadzone zgodnie z wytycznymi MEiN i CKE, znajdą Państwa uznanie i będą pomocą w przygotowaniach do matury w Formule 2023. Jesteśmy przekonani, że nowe edycje podręczników, polecane uczniom już od klasy 1, pomogą w przygotowaniach do egzaminu maturalnego, a w zakresie podstawowym idealnie sprawdzą się na lekcjach historii i zainteresują uczniów przedmiotem. Serdecznie zapraszamy do zapoznania się z naszymi propozycjami i dokonania wyboru podręcznika najlepszego dla siebie oraz swoich uczniów.

* Stan wiedzy na 10.03.2022 r.

01. HISTORIA. NOWA EDYCJA

OPINIE NAUCZYCIELI SĄ DLA NAS WAŻNE

W ciągu ostatniego roku przeprowadziliśmy wiele badań z nauczycielami. Pytaliśmy o to, jak pracuje się z seriami podręczników *Historia. Zakres podstawowy* i *Historia. Zakres rozszerzony*, i o to, co możemy zrobić lepiej. Ponadto ukazał się nowy *Informator maturalny*, który doprecyzował kształt egzaminu w kolejnych latach. Przeanalizowaliśmy wszystkie uwagi nauczycieli oraz zmiany w podstawie programowej i na ich podstawie zaproponowaliśmy odpowiednie zmiany, a także wprowadziliśmy nowe elementy, które prezentujemy na kolejnych stronach.

JAK W SKALI 1–5 OCENIASZ PODRĘCZNIK *HISTORIA. ZAKRES PODSTAWOWY*?*

91,3 % badanych nauczycieli, którzy uczą z podręcznika *Historia. Zakres podstawowy* od 2 lat, oceniło go dobrze lub bardzo dobrze.

JAK W SKALI 1–5 OCENIASZ PODRĘCZNIK *HISTORIA. ZAKRES ROZSZERZONY*?*

76,9 % badanych nauczycieli, którzy uczą z podręcznika *Historia. Zakres rozszerzony* od 2 lat, oceniło go dobrze lub bardzo dobrze.

* Sondaż internetowy WSiP, przeprowadzony wśród nauczycieli szkół ponadpodstawowych w marcu 2021 r.

NOWA EDYCJA DO NOWEJ MATURY

ZAKRES PODSTAWOWY

NOWA EDYCJA

ZAKRES ROZSZERZONY

NOWA EDYCJA

ZARYS IDEI ZMIAN PODSTAWY PROGRAMOWEJ PRZEDMIOTU HISTORIA, WPROWADZONYCH W 2022 ROKU*

Zmiany w podstawie programowej przedmiotu historia (zakres podstawowy oraz rozszerzony) wiążą się z wprowadzeniem od dnia 1 września 2022 r. w liceum ogólnokształcącym i technikum nowego przedmiotu historia i teraźniejszość, który ma zawierać podstawowy wykład z zakresu historii Polski i świata po 1945.

W związku z tym w podstawie programowej przedmiotu historia w obu zakresach (podstawowym i rozszerzonym) zostały wprowadzone pewne redukcje w wymaganiach szczegółowych w ramach poszczególnych epok.

Dodatkowo w odniesieniu do przedmiotu historia zdecydowano o wydłużeniu narracji historycznej o okres 2004–2015. Ponadto wprowadzono w wymaganiach szczegółowych zapisy, które mają na celu doprecyzowanie pewnych zagadnień lub bardziej syntetyczne ich ujęcie, a także zaakcentowanie kluczowych wydarzeń, zjawisk czy procesów historycznych, ukazanie ich w szerszym kontekście czy w ramach bardziej rozbudowanych związków przyczynowo-skutkowych.

* Stan wiedzy na 10.03.2022 r.

HISTORIA. ZAKRES PODSTAWOWY. NOWA EDYCJA

Uporządkowana, logiczna struktura i przejrzysta szata graficzna ułatwiają naukę i zachęcają do zapoznania się z treścią podręczników.

Osie czasu, schematy i infografiki systematyzują wiedzę i pomagają w powtarzaniu materiału.

Liczne mapy, ikonografia, teksty źródłowe i historiograficzne wraz z poleceniami ułatwiają kształcenie umiejętności odczytywania i interpretacji różnorodnych źródeł informacji.

Sekcja *Ślady przeszłości* ukazuje związki między przeszłością a teraźniejszością, pozwala dzięki historycznej perspektywie lepiej zrozumieć otaczającą nas dziś rzeczywistość.

Atrakcyjna i nowoczesna forma schematów, diagramów i infografik (w tym opartych na rekonstrukcjach 3D) zachęca uczniów do pracy z podręcznikami.

NOWE ELEMENTY W SERII PODRĘCZNIKÓW HISTORIA. ZAKRES PODSTAWOWY. NOWA EDYCJA

- **Większa liczba tekstów źródłowych, obudowanych zróżnicowanymi poleceniami, pomoże uczniom lepiej poznać specyfikę i zasady analizy różnych typów źródeł pisanych.**
- ***Warsztaty historyka* pokazują krok po kroku, jak pracować z różnymi rodzajami źródeł historycznych.**
- **Czytelne elementy graficzne – osie czasu, schematy, grafy „przyczyna–skutek" – systematyzują wiedzę uczniów, ułatwiają zrozumienie i zapamiętanie treści.**
- **Syntetyczne podsumowania po lekcjach i po działach pomagają powtórzyć materiał.**
- **Propozycje współczesnych publikacji historycznych w sekcji *Warto przeczytać* – pozycje nie starsze niż z 2000 roku.**

TREŚCI PREZENTOWANE W PODRĘCZNIKU HISTORIA. ZAKRES PODSTAWOWY. NOWA EDYCJA UWZGLĘDNIAJĄ WYMAGANIA ZMIENIONEJ PODSTAWY PROGRAMOWEJ

Realizacja punktu:

IV. Społeczeństwo, życie polityczne i kultura starożytnego Rzymu. Uczeń:

4) charakteryzuje znaczenie chrześcijaństwa dla zmian w kulturze i obyczajowości Rzymian.

III. IMPERIUM RZYMSKIE

Znaczenie chrześcijaństwa dla zmian w kulturze i obyczajowości Rzymian

Począwszy od II w. n.e. na niektórych obszarach cesarstwa można było zaobserwować stopniową ewolucję wyobrażeń religijnych. Dotychczas relacje z bóstwami kształtowano na zasadzie wymiany korzyści – ofiary składano w zamian za nadzieję opieki albo w podziękce za wsparcie. Zmiana polegała na poszukiwaniu osobistej więzi z bóstwem, opartej na poczuciu wtajemniczenia i wierności zasadom moralnym. Nie wiemy, jakie było źródło tego zjawiska, ale religią, która najpełniej odpowiadała tym oczekiwaniom, okazało się chrześcijaństwo, które w IV w. n.e. stało się dominującą wiarą.

Dla wyznawców chrześcijaństwa podstawowym punktem odniesienia był Dekalog, którego zasady wyznaczały codzienne postępowanie. Początkowo największe zdumienie pogan budziło założenie o istnieniu jednego boga i pacyfizm, skutkujący odmową pełnienia służby wojskowej. Z drugiej strony uwagę zwracała chrześcijańska dobroczynność, solidarność i silny nacisk na zasady moralne. Istotną zmianą był zakaz zabijania i porzucania nowo narodzonych dzieci. Ponadto w chrześcijaństwie pierwszych wieków mocno akcentowano egalitaryzm, odwołując się do przekonania o równości ludzi wobec Boga. Ponadto Rzymianie obawiali się odprawianych w tajemnicy nabożeństw, jednocześnie jednak fascynowali się nimi.

Fragment czwartowiecznego sarkofagu, ze zbiorów Museo Pio Christiano, Watykan.

? Przypomnij sobie, jak nazywa się znak umieszczony w centralnej części płaskorzeźby i w jaki sposób, według legendy, stał się on jednym z najważniejszych symboli antycznego chrześcijaństwa.

Fragment wczesnochrześcijańskiego sarkofagu z IV w. n.e.

? Sprawdź, kim były osoby przedstawione obok Jezusa.

? Wyjaśnij symboliczne znaczenie sceny przedstawionej na płaskorzeźbie.

ŚLADY PRZESZŁOŚCI

Martyria

Jednym z ciekawych przykładów sztuki wczesnochrześcijańskiej są martyria, czyli świątynie zbudowane w miejscach męczeńskich śmierci świętych. Znaleść je można w wielu krajach Europy i na Bliskim Wschodzie. Do najbardziej znanych tego typu obiektów należą m.in. bazylika św. Szczepana w Rzymie (koniec V w.), bazylika św. Wawrzyńca w Mediolanie, której budowa została zainicjowana w 2. połowie IV w., martyrium św. Filipa w starożytnym mieście Hierapolis na terenie dzisiejszej Turcji, czy też martyrium św. Dionizego w Paryżu, poświęcone św. Dionizemu – pierwszemu biskupowi Paryża, który poniósł męczeńską śmierć w połowie III w. Święty ten tradycyjnie przedstawiany jest z odciętą głową trzymaną w dłoniach.

Święty Dioniz ukazany na portalu katedry Notre Dame w Paryżu.

17. Chrześcijaństwo w świecie rzymskim

Henryk Siemiradzki, *Pochodnie Nerona*, obraz z 1876 r. Prześladowania pierwszych chrześcijan przez stulecia były popularnym motywem w sztuce europejskiej i światowej.

Triumf chrześcijaństwa oznaczał też zmiany w obszarze kultury. Od tej pory w sztuce coraz częściej zaczęły się pojawiać motywy biblijne, a literatura miała służyć głównie umacnianiu wiary. Do historiografii ponownie wprowadzono interwencje sił nadprzyrodzonych, które Herodot wyeliminował w V w. p.n.e. Narodziła się teologia, silnie czerpiąca z greckiej spuścizny filozoficznej. Rozwinęła się nowa architektura sakralna, bazująca technicznych rozwiązaniach architektury antycznej. W IV w. n.e. zakazano składania krwawych ofiar, wtedy też zaprzestano organizowania igrzysk olimpijskich, ponieważ odbywały się one ku czci Zeusa.

Wczesnochrześcijańska lampka oliwna pochodząca z IV w. n.e.

? Wyjaśnij symbole przedstawione na lampce.

Jean-Léon Gérôme, *Ostatnia modlitwa chrześcijańskich męczenników*, obraz z 1883 r.

STR. 138

STR. 139

Realizacja punktu:

XIII. Kultura średniowiecza. Uczeń:

2) rozpoznaje trzy podstawowe wyznaczniki zasięgu zachodniej christianitas: łacina (język liturgii i nauki), etos rycerski i sztuka gotycka [...].

VII. POLSKA W XIV–XV WIEKU

Arnaut Daniel, dżongler, trubadur działający w latach ok. 1180–1200 w Anglii, we Francji, Włoszech i Hiszpanii. Autor zachowanych do dziś kilkunastu poetyckich pieśni. Miniatura z XIII w.

Kultura rycerska

Dominujące na polach bitew i obfitujące coraz liczniejszymi przywilejami środowiskowe rycerstwo wytworzyło etos rycerski, czyli zbiór cech, wartości i zasad postępowania rzeczywistych dżentelmenów. Do najważniejszych cech rycerza należała wierność, zwłaszcza wobec pana i ukochanej osoby przyjaciół. Rycerz miał obowiązek służyć owemu seniorowi radą i pomocą i nie mógł dopuścić, aby stała mu się krzywda (na ciele, w jego majątku, na jego honorze) lub by ograniczono jego władzę. Wzorem przykłady nieustannie były w kulturze rycerskiej zazwyczaj pięknoduchem. Obowiązkiem rycerza była też obrona chrześcijan i postępowanie wedle etyki chrześcijańskiej. Musiał więc ochraniać słabszych starców, wdowy czy sieroty, i wspierać ubogich. Nie brakło też wzorców rycerskiej miłości, opiewanej w romansach. Wzorem owa [illegible] czczon. Do tego dochodziła ochrona w boju. [illegible] dla Ferciusz), sprawność i umiejętności [illegible] Brosia. Do propagowania ideałów [illegible] się rycerstwo przez trubadurów (śpiewaków i autorów poezyi) pieśni, a później także opowieści i legendy o najsławniejszych rycerzach i ich czynach. Do najbardziej znanych bohaterów rycerskich epoczne należeli król Artur i jego rycerze okrągłego stołu, w tym Rudolgo Eka (ed Cyd). W Polsce najwięcej dawej zdobył Zawisza Czarny z Garbowa.

Kultura rycerska rozwinęła zarazem wiele starannie zaaranżowanych wydarzeń, które kształtowały i podtrzymywały prestiż posiadane rycerskie cechy i umiejętności. W życiu dworskim rycerzy wśród cechował wyłoniona manierzy (znał określenie **rycerskość**), okazała strojów, rzeczowość w mowie, a bardziej wśród dawej ich czyny. Na dworze odbywały się też ceremonie związane z pasowaniem na rycerza, przyjęcia mistrzowski pasem. Specjalnie organizowano na turnieje służyły doskonałemu umiejętności bojowych, przynosiły sławę, ale też niemałe nagrody. Podobnym celom służyły dworowe podejmowania. Zaczęto były również formy obrony honoru czy zaczęły się sporów między rycerzami w postaci publicznie odbywających pojedynków.

Elementem kultury rycerskiej były także wyrosłemu specjalnych znaków, pozwalających farbrz na polu bitwy czy na podmaszu identyfikować rycerza z treścią zadania- ją przyłbicą. Nakłady dla nich zawdzięcz bojowo i herb, z przyczyjnie okrzdbną, nazwą, figurą herbową i kolorystyką. Dziś istnieje nauce zdobyła nauka poznawcza historii, zajmująca się ta problematyką – jest to heraldyka.

Kultura rycerska

Maria Francuska albo Maria z Francji (ok. połowa XII w.), pierwsza poetka i orientalistka pisarka. Działała we Francji i Anglii. Autorka zachowanych do dziś 12 lais (poetyckich historyjek). Dedicowała wszystkie, otoczyła cykl (fpowieść), dwutarcia ulwonie o tematyce miłosnej. Maria w tłumaczonych epizodów w przeliczu XII i XIV w.

Święty Maurycy, pochodzący z ok. 1250 r. ołtarz z Wawelu w Hagelbergu.

? Opisz ubiór postaci św. Maurycego. A następnie odpowiedz na pytanie, czy bardziej przypomina ono ubiór rycerskich bogaterów czy średniowiecznych rycerzy. Uzasadnij swoją odpowiedź. Autor rzeźby ukazał tak przedstawił świętego.

Święci patroni

Etos rycerski był bardzo związany z chrześcijaństwem i z wiarą na Chrystusa. Kościelni myślicieli i pisarze widzieli, że rzemiosło rycerskie jest formą służenia Bogu i może stać się drogą do zbawienia. Rycerstwo europejskie szczególną czcią otaczało kilku świętych. Do najważniejszych patronów rycerstwa należeli św. Jerzy (rycerski oficer, który poniósł męczeńską śmierć w czasach prześladowań chrześcijan na początku IV w.), św. Jakub (jeden z apostołów, patron zakonów rycerskich) czy św. Maurycy (chrześcijanin, oficer armii rzymskiej i kolega, za lub przełożony III i IV w., który ogłosił za odmowę złożenia ofiary pogańskim bogom). Kogo wkrótce św. Maurycego Otton III podarował Bolesławowi Chrobremu podczas zjazdu gnieźnieńskiego w 1000 r.

Scena pojedynku z Rudolfem Habsburgiem (1281–1282).

Schyłek epoki rycerstwa

Pod koniec średniowiecza rycerstwo traciło swoje znaczenie militarne. Na polach bitew zaczęły dominować oddziały zaciężne, coraz częściej zatrudniane w broń palną. Udoskonalono też taktykę walki z rycerstwem. W 1396 r. Turcy zaogniskowali składającą się głównie z rycerzy armię chrześcijańską w bitwie pod Nikopolis, a w 1444 r. w bitwie pod Warną. W 1415 angielscy łucznicy zdziesiątkowali konias francuskiego rycerstwa w czasie krwawego starcia pod Azincourt. Zachwiania ulegał też etos rycerski. Przed bitwą pod Chojnicami w 1454 r. polskie rycerstwo zażądało od króla potwierdzenia dotychczasowych przywilejów i nadania nowych, gwiżąc odmową udziału w walce.

Pasek Uczella, *Święty Jerzy i smok*, obraz z ok. 1370 r.

Bitwa pod Nikopolis w 1396 r., [illegible]

STR. 310

STR. 311

Realizacja punktu:

XII. Polska w XIV i XV wieku. Uczeń:

5) charakteryzuje i ocenia stosunki polsko-krzyżackie na płaszczyźnie politycznej, gospodarczej i kulturowej; wymienia czynniki wpływające na atrakcyjność Polski dla mieszkańców państwa zakonu krzyżackiego [...].

VII. POLSKA W XIV–XV WIEKU

księstwo bełskie na Rusi, którym również od 1388 r. władali książęta płoccy), w 1476 r. – sochaczewską, a w 1495 r. – księstwo płockie. Poza Koroną pozostało księstwo warszawsko-czerskie, uznające jednak zwierzchność władców Polski.

Koronacja króla, miniatura z *Pontyfikału Erazma Ciołka* z początku XVI w. Pontyfikał to księga liturgiczna używana przez biskupów.

? Powiedz, kto nakładał koronę na skronie królów Polski w XV w.

Sąsiedzi

Sąsiedztwo z Królestwem Polskim oddziaływało również na mieszkańców państwa Zakonu Krzyżackiego, zwłaszcza w XV w. Dla szlachty pruskiej niezwykle atrakcyjny był krystalizujący się właśnie wtedy w Koronie ustrój polityczny, który zapewniał polskiej szlachcie realny wpływ na politykę państwa. Z kolei miasta pruskie z radością przyjęłyby polski system fiskalny. Rozwiązania ustrojowe i szeroko rozumianą kulturę polską propagowali studenci powracający ze studiów w Akademii Krakowskiej. W państwie krzyżackim nie było uniwersytetu, stąd też jego mieszkańcy zmuszeni byli podejmować studia na uczelniach zagranicznych. Chociaż najchętniej wybierali uniwersytety w Bolonii, Lipsku, Wiedniu, to coraz częściej przyciągała ich też Akademia Krakowska, dzięki której kultura polska promieniowała na ziemie państwa krzyżackiego.

Od monarchii stanowej do demokracji szlacheckiej

Polska w XIV–XV w. była monarchią stanową tworzoną przez cztery stany. Ludzie należący do jednego stanu mieli zbliżone prawa i obowiązki, natomiast same stany znacznie się między sobą różniły. **Chłopi** nie odgrywali żadnej roli politycznej, nie posiadali na własność gospodarstw rolnych, które należały do właściciela wsi, ale mogli je dziedziczyć. Cieszyli się również wolnością osobistą, choć w ciągu XV w. prawo do opuszczania wsi przez chłopa zostało znacznie ograniczone. Również **mieszczanie** nie uzyskali większego wpływu na bieg wydarzeń politycznych. Poszczególne miasta konkurujące ze sobą handlowo nie zdobyły się na wspólne występowanie w obronie swoich interesów i na zorganizowanie reprezentacji stanowej w skali kraju. Sytuacji nie zmieniła inkorporacja Prus Królewskich, w których wielkie miasta (np. Gdańsk, Toruń, Elbląg) odgrywały znaczącą rolę i miały istotny wpływ na działalność lokalnego sejmiku generalnego.

W polskiej monarchii stanowej władzę król dzielił z **duchowieństwem** i **szlachtą**, a ściślej mówiąc – z najbogatszymi jej przedstawicielami: biskupami i możnowładcami, którzy weszli w skład **rady królewskiej**. Przywileje, które szlachta uzyskała od Władysława Jagiełły, nie gwarantowały jej wpływu na decyzje polityczne. Szerszy udział tej warstwy w życiu politycznym umożliwiły dopiero **statuty cerekwicko-nieszawskie** wydane przez Kazimierza Jagiellończyka w **1454 r.** Władca zobowiązał się nie wydawać nowych praw, nie zwoływać pospolitego ruszenia i nie nakładać nowych podatków bez zgody **sejmików ziemskich**, w których udział mógł wziąć każdy szlachcic. Uzyskanie zgody każdego sejmiku z osobna na propozycje królewskie powodowało znaczne komplikacje, dlatego też monarcha wolał się zwracać do **sejmów prowincjonalnych** (osobnych dla Małopolski i Wielkopolski). Z drugiej strony również poszczególne sejmiki ziemskie dążyły do uzgodnienia stanowisk [illegible] dach szlachty całej prowincji, te z kolei konsultowały z innymi sejmami prowincjonalnymi.

Sejmik ziemski – zjazd szlachty danej ziemi lub danego województwa.

Sejm prowincjonalny – zjazd szlachty całej prowincji wchodzącej w skład Korony Królestwa Polskiego, tj. Małopolski, Wielkopolski.

318

STR. 318

CZYTELNE I PRZEJRZYSTE MAPY NA LEKCJACH HISTORII TO PODSTAWA

Praca z mapą to niezwykle ważna i trudna do opanowania umiejętność. Mapy w podręcznikach z serii *Historia. Zakres podstawowy. Nowa edycja* zostały opracowane zgodnie z najnowszymi rozwiązaniami w kartografii. **Wyraźne i czytelne mapy oraz plany historyczne wraz z poleceniami** uczą pracy z różnorodnymi materiałami kartograficznymi oraz ułatwiają lokalizowanie wydarzeń i zjawisk historycznych w przestrzeni.

Podział Imperium Rzymskiego i najazdy ludów barbarzyńskich w IV–V w. n.e.

? Wskaż i nazwij obszary Imperium Rzymskiego, na których dominował język łaciński, oraz obszary, na których przeważała greka.

? Określ, na których obszarach Imperium Rzymskiego założyły swoje królestwa poszczególne ludy germańskie.

STR. 145

STR. 173

JAK W SKALI 1–5 OCENIASZ CZYTELNOŚĆ MAP W PODRĘCZNIKU *HISTORIA. ZAKRES PODSTAWOWY*?*

95,2 % badanych nauczycieli, którzy uczą z podręcznika *Historia. Zakres podstawowy* od 2 lat, oceniło czytelność map w podręczniku dobrze lub bardzo dobrze.

* Sondaż internetowy WSiP, przeprowadzony wśród nauczycieli szkół ponadpodstawowych w marcu 2021 r.

NOWA EDYCJA PODRĘCZNIKA WZBOGACONA O DODATKOWE MATERIAŁY

Sekcja ***Warsztat historyka*** **pokazuje krok po kroku, jak pracować z różnymi rodzajami źródeł historycznych**. Materiał podzielony jest na kolejne etapy pracy, a towarzyszące mu polecenia pomogą uczniom lepiej poznać specyfikę i zasady analizy różnych typów źródeł pisanych. Praca z *Warsztatem historyka* zachęca ponadto ucznia do poszukiwania **dodatkowych informacji, uczy analizy, wyciągania wniosków** i umiejętnej, rzeczowej argumentacji.

WARSZTAT HISTORYKA

Analiza danych statystycznych

Niektóre źródła pisane, takie jak na przykład rejestry podatkowe, spisy ludności, księgi metrykalne pozwalają historykom na wykorzystanie w ich pracy metod statystycznych. Dla terenów Polski pierwszym tego typu źródłem są wykazy świętopietrza (opłaty na rzecz papiestwa) z 1. połowy XIV wieku. Na ich podstawie badacze spróbowali oszacować liczbę ludności poszczególnych dzielnic za panowania Kazimierza Wielkiego. Wyniki ich obliczeń przedstawia poniższa tabela.

LUDNOŚĆ ZIEM POLSKICH OK. 1340 R. (W TYSIĄCACH)

DZIELNICA	WG J. MITKOWSKIEGO	WG W. KULI	WG E. VIELROSEGO	WG T. ŁADOGÓRSKIEGO
Wielkopolska	157	295,8	360,8	576
Małopolska	251	303,9	576,8	382
Mazowsze	45	58,8	298,8	232
Razem	453	658,5	1236,4	1190
Śląsk	326	376,5	x	488
Pomorze	192	221,8	x	186

Źródło: Piotr Guzowski, *Stan i perspektywy badań nad ludnością Polski w późnym średniowieczu i w początkach epoki nowożytnej*, „Przeszłość Demograficzna Polski" 2015, r. 37, nr 2, s. 13.

Tekst 1. Polski historyk na temat demografii historycznej i statystyki historycznej

Istnieje cała duża grupa nauk, ściśle powiązanych z historią, których prawie nie sposób uprawiać samodzielnie. Nazywamy je naukami pomocniczymi historii, a znajomość ich jest niezbędna przy badaniach historycznych [są to m.in.:]

- Demografia historyczna zajmuje się badaniem populacji ludzkich w przeszłości, głównie z ilościowego punktu widzenia.
- Statystyka historyczna, choć zaliczana do nauk pomocniczych historii, nie jest w ścisłym tego słowa znaczeniu nauką, a jedynie swoistą metodą badań, zastosowaną w tym przypadku do badania dziejów.

Jak widać, obliczenia znacznie się różnią. Wynika to z odmiennych założeń przyjętych przez każdego z historyków. W inny sposób odpowiedzieli na pewne kluczowe pytania. Wiadomo na przykład, że z opłaty zwolnione były dzieci nieprzystępujące jeszcze do komunii świętej. Czy było ich 33 % czy 38 %? Czy inne osoby zwolnione od podatku (szlachta, duchowieństwo, Żydzi) stanowiły 15 % czy 25 % społeczeństwa? Wreszcie, czy wszędzie podatek był płacony od osoby (pogłówne), czy od gospodarstwa domowego? A ile osób liczyło średnio to gospodarstwo: 5,5 czy 7 osób? Brak innych informacji źródłowych sprawia, że do szacunków opracowanych na podstawie wykazów świętopietrza należy podchodzić z dużą ostrożnością. Niemniej obliczenia te pozwalają na sformułowanie pewnych wniosków.

STR. 300

WARSZTAT HISTORYKA

ETAPY PRACY

1. Ustalenie podstawowych informacji

- Zapoznaj się z danymi zamieszczonymi w tabeli oraz z tekstem historiograficznym.
- Sprawdź na mapie, gdzie znajdują się wymienione w tabeli krainy historyczno-geograficzne.
- Przypomnij sobie, czym było świętopietrze.
- Dowiedz się więcej na temat badaczy wskazanych w tabeli. Kiedy żyli, czym się zajmowali w swojej działalności naukowej.

2. Badanie

- W dostępnych ci źródłach sprawdź, do czego służyły wspomniane w tekście wprowadzającym: rejestry podatkowe, spisy ludności, księgi metrykalne i wykazy świętopietrza.
- Wskaż najbardziej zaludnione krainy historyczno-geograficzne Polski połowy XIV w.
- Ustal, czy około 1340 r. wszystkie wskazane w tabeli krainy historyczno-geograficzne należały do Polski.
- Wylicz różnice liczbowe i procentowe między szacunkami poszczególnych naukowców, dotyczące wybranej przez ciebie krainy historyczno-geograficznej.
- Scharakteryzuj problemy, które napotykali wspomniani w tabeli badacze przy opracowywaniu danych.

3. Interpretacja

- Na podstawie zdobytej wiedzy zastanów się, czy rejestry podatkowe, spisy ludności, księgi metrykalne i spisy świętopietrza są pewnymi źródłami do ustalania liczby ludności ziem polskich w XIV w.
- Zastanów się, czy dane uzyskane przez badaczy dla wskazanych krain historyczno-geograficznych są dokładne czy szacunkowe. Odpowiedź uzasadnij.
- Mając w pamięci wiedzę o zachodzących w XIII i XIV w. procesach gospodarczych i wydarzeniach militarnych, spróbuj wyjaśnić, co było przyczyną różnic w zaludnieniu pomiędzy najmniej i najbardziej zaludnionymi dzielnicami.

ŚLADY PRZESZŁOŚCI

W ostatnich latach coraz większą popularnością w Polsce i na świecie cieszy się ruch rekonstrukcji historycznej. Miłośnicy rekonstrukcji zajmują się odtwarzaniem sposobu życia, pracy, rozrywek, a często również sposobów walki ludzi żyjących w dawnych epokach. Nie jest to bynajmniej zabawa, lecz raczej alternatywna forma badań historycznych. Rekonstruktorzy spędzają czas nie tylko w terenie czy przy pracy nad poszczególnymi elementami wyposażenia, ale także w bibliotekach i archiwach, gdzie pogłębiają wiedzę na temat czasów, którymi się zajmują. Często współpracują też z muzeami i placówkami badawczymi. Efekty tych działań są niekiedy spektakularne. Dzięki ich pracy udało się odtworzyć wiele zapomnianych technik rzemieślniczych, a nawet sprowadzić do kraju kilka niezwykle cennych egzemplarzy przedwojennego polskiego sprzętu pancernego.

Rekonstrukcja średniowiecznych sposobów przyrządzania posiłków.

Obóz wojsk francuskich podczas rekonstrukcji bitwy pod Waterloo.

STR. 301

OPINIE NAUCZYCIELI Z BADAŃ FOKUSOWYCH PRZEPROWADZONYCH NA JESIENI 2021

- *Nieprzeładowany faktami, nazwiskami, ciekawie napisany, właściwa ilość ilustracji i map, tekstów źródłowych.*
- *Dobry merytorycznie, bardzo dobry pod względem źródłowym (teksty, mapy, ikonografia).*

ATRAKCYJNA I NOWOCZESNA FORMA SCHEMATÓW, DIAGRAMÓW I INFOGRAFIK

Wiele treści w podręcznikach jest przedstawionych za pomocą **schematów**. Takie rozwiązanie jest przyjazne uczniom, dzięki temu łatwiej przyswajają oni nowe informacje. Schematy oddziałują na wyobraźnię uczniów i pomagają w zrozumieniu złożonych zagadnień z przeszłości. Tekstom towarzyszy wiele **bogato ilustrowanych infografik**. Materiały są przygotowane z uwzględnieniem o wyników badań nad percepcją uczniów.

Piramida społeczna Egiptu.

? Na podstawie schematu opisz strukturę społeczeństwa egipskiego.

JAK W SKALI 1–5 OCENIASZ DOBÓR ILUSTRACJI W PODRĘCZNIKU *HISTORIA.ZAKRES PODSTAWOWY* DO KLASY 1?*

95,2 % badanych nauczycieli, którzy uczą z podręcznika *Historia. Zakres podstawowy* od 2 lat, oceniło dobór ilustracji w podręczniku dobrze lub bardzo dobrze.

* Sondaż internetowy WSiP, przeprowadzony wśród nauczycieli szkół ponadpodstawowych w marcu 2021 r.

STRUKTURA SPRZYJAJĄCA PORZĄDKOWANIU TREŚCI

Rozbudowane powtórzeniowe **osie czasu** synchronizują wydarzenia i procesy historyczne z różnych sfer życia społecznego, np. polityki, kultury, gospodarki, wojskowości. Krótkie notatki o najważniejszych zagadnieniach z danego działu – **niezwykle pomocne w przygotowaniu do sprawdzianu**.

POWTÓRZENIE DZIAŁU III

IMPERIUM RZYMSKIE

OD KRÓLESTWA DO REPUBLIKI

Według tradycji Rzym powstał w **753 r. p.n.e.** Początkowo był rządzony przez elekcyjnych królów, z których pierwszym miał być **Romulus**. Mieli oni władzę wykonawczą, sprawowali najwyższe dowództwo i sądy. Istniały też zgromadzenie ludowe, uchwalające prawa, i rada zwana senatem. Monarchia została obalona w **509 r. p.n.e.** Na jej miejsce powołano **republikę**. Władzę wykonawczą powierzono w niej wybieranym co rok urzędnikom. Najważniejsi byli **konsulowie** kierujący polityką państwa. Niżej w hierarchii znajdowali się **pretorzy**, **edylowie** i **kwestorzy**. W sytuacjach zagrożenia powoływano na pół roku **dyktatora**. Co pięć lat wybierano też cenzorów. Senat zajmował się opiniowaniem projektów ustaw i prowadzeniem polityki zagranicznej. **Zgromadzenie ludowe** wybierało urzędników, uchwalało prawa i decydowało o wojnie i pokoju. Wprowadzono też organ zwany zgromadzeniem plebejskim oraz powoływano trybunów – specjalnych urzędników chroniących interesy plebejuszy.

EKSPANSJA TERYTORIALNA

Armia rzymska opierała się na ciężkozbrojnej piechocie tworzącej **legiony**. Najdłużej trwał podbój Italii. Zaangażowanie się Rzymu w sprawy Sycylii doprowadziło do wybuchu wojny z Kartaginą, znanej jako **I wojna punicka** (264–241 p.n.e.). Rzymianie odnieśli w niej zwycięstwo, podobnie jak w dwóch kolejnych wojnach punickich (218–201 i 149–146 p.n.e.). Dzięki temu republika uwierzyła, że jest w stanie pokonać każdego. Rzymianie walczyli aż do ostatecznego zwycięstwa, co było niespotykane wśród innych ludów. Największe podboje przypadły na **II w. p.n.e.** Spośród nich szczególne znaczenie miało zajęcie bogatych państw hellenistycznych. W okresie cesarstwa tempo ekspansji spadło, ponieważ było coraz mniej ziem, których zdobycie było opłacalne strategicznie i ekonomicznie. Na północnej granicy Rzym wybudował zespół umocnień służący obronie przed barbarzyńcami zwany limesem.

CESARSTWO

W I w. p.n.e. w Rzymie wybuchały liczne **wojny domowe**. Ich ostatecznym zwycięzcą okazał się w 30 r. p.n.e. Oktawian, który otrzymał przydomek **August** i został pierwszym cesarzem. Nazwa „cesarz" wywodzi się od nazwiska Cezara, którego August był adoptowanym synem. W nowym ustroju wszyscy urzędnicy, senat i zgromadzenia wykonywali wolę władcy. Prowincje zostały podzielone na publiczne i cesarskie. Tylko w tych drugich mogło stacjonować wojsko, co miało zapobiegać zbrojnym zamachom stanu. Cesarze mieli własną administrację, która pomagała im rządzić. Nie byli władcami absolutnymi, ale „pierwszymi obywatelami", którzy mogli być usunięci z tronu, jeśli nie wywiązywali się ze swoich powinności. Dlatego właśnie ustrój Rzymu z I–III w. n.e. nazywamy **pryncypatem**.

W państwie rzymskim mieszkało też dużo nieobywateli. Nie poddawano ich jednak przymusowej romanizacji.

KULTURA

Rzymianie byli **politeistami**. Ich bóstwa wykazywały podobieństwo do bóstw greckich. Rzymianie nie zabraniali innym ludom kultywować ich wiary, ale obawiali się nowinek religijnych. Kulty dzieliły się na prywatne i publiczne. Wolę bogów starano się odgadnąć poprzez obserwację zjawisk naturalnych i zachowań ptaków.

Najpopularniejszymi rozrywkami publicznymi były: **sztuki teatralne**, **wyścigi rydwanów** i **walki gladiatorów**. Rzymianie mieli duże osiągnięcia w dziedzinie prawa i oratorstwa. Wszyscy obywatele uczyli się na pamięć podstawowych zasad prawnych zawartych w *Prawie XII tablic*.

Literatura łacińska powstała dopiero w III w. p.n.e. Szczególne ożywienie przeżywała za czasów Augusta, kiedy tworzyli **Wergiliusz**, **Horacy** i **Owidiusz**. Rzymianie z powodzeniem rozwijali też historię. Rzymska sztuka cechowała się realizmem, choć cesarzy zawsze ukazywano w pozach budzących szacunek. Często ozdabiano budynki **mozaikami** i **freskami**, powszechnie tworzono też **płaskorzeźby**.

ARCHITEKTURA I BUDOWNICTWO

Wodę z górskich źródeł dostarczały do miast **akwedukty**. Niektóre z nich działają po dziś dzień. W miastach budowano też kanalizację. Najsłynniejszym osiągnięciem Rzymian były jednak **drogi**, których łączna długość przekraczała 70 tys. km. Pierwsza z nich powstała w IV w. p.n.e. Podczas ich wytyczania kierowano się potrzebami wojska.

W każdym rzymskim mieście znajdował się prostokątny plac zwany **forum**, przy którym lokowano najważniejsze budynki publiczne. Rzymianie projektowali również **bazyliki**, **łaźnie publiczne** (**termy**), **amfiteatry**, **cyrki** oraz **łuki triumfalne** i **upamiętniające**. Potrafili wytwarzać **beton** i **cement**, a zawaleniu się budowli zapobiegały łuki odciążające. Wielopiętrowe budynki mieszkalne zwane **insulami** cechowały się jednak niską jakością wykonania, grożącą katastrofami budowlanymi.

CHRZEŚCIJAŃSTWO

Do momentu przyjęcia chrześcijaństwa przez Konstantyna Wielkiego w 312 r. n.e. Rzymianie podchodzili do tej religii nieufnie. Wynikało to z obawy, że pojawienie się nowej wiary może zaburzyć relacje z bogami. Do pierwszego prześladowania chrześcijan doszło w 64 r. n.e. za panowania Nerona. Największą skalę represje przybrały w III w. n.e. Początkowo chrześcijaństwo było religią ludzi ubogich, ale szybko zaczęło zdobywać nowych wyznawców. Duże zasługi w nawracaniu Rzymian mieli

STR. 150

STR. 151

OPINIA NAUCZYCIELKI Z BADAŃ FOKUSOWYCH PRZEPROWADZONYCH NA JESIENI 2021

- *Podsumowanie nie w jednym wierszu, tylko punktacyjne. To jest fajne.*

HISTORIA. ZAKRES ROZSZERZONY. NOWA EDYCJA

Rozbudowane **opisy do ilustracji** stanowią przykłady pogłębionej analizy różnych źródeł ikonograficznych.

Kalendaria w łatwy do przyswojenia sposób porządkują chronologicznie wydarzenia i procesy historyczne.

Mapy, ikonografia, teksty źródłowe z poleceniami pomagają opanować umiejętność odczytywania i interpretowania różnorodnych źródeł informacji.

Po każdym dziale znajduje się **obszerny blok poleceń,** kształtujący umiejętności niezbędne uczniom podczas egzaminu maturalnego z historii.

NOWE ELEMENTY W SERII PODRĘCZNIKÓW HISTORIA. ZAKRES ROZSZERZONY. NOWA EDYCJA

- **Bogaty zestaw tekstów źródłowych i historiograficznych, danych statystycznych, ikonografii, materiałów kartograficznych, wraz ze zróżnicowanymi poleceniami, ułatwia przygotowanie się do matury.**
- **Liczne polecenia uwzględniające wymagania do matury w Formule 2023 pomogą oswoić się z zadaniami typu egzaminacyjnego już od pierwszej klasy.**
- ***Warsztaty historyka* pozwalają opanować umiejętność pracy z różnymi typami źródeł występującymi na maturze.**
- **Wskazówki i plan krok po kroku tworzenia maturalnej wypowiedzi argumentacyjnej pomogą w kształtowaniu umiejętności niezbędnych do jej poprawnego przygotowania na maturze.**
- **Zweryfikowana i uwspółcześniona bibliografia gwarantuje uczniowi dostęp do najbardziej aktualnych źródeł informacji.**

TREŚCI PREZENTOWANE W PODRĘCZNIKU HISTORIA. ZAKRES ROZSZERZONY. NOWA EDYCJA UWZGLĘDNIAJĄ WYMAGANIA ZMIENIONEJ PODSTAWY PROGRAMOWEJ

Świat grecki po wojnach z Persami

Sami Grecy wyróżniali dwie wojny z Persami: przeciw wyprawie Dariusza oraz przeciw armii Kserksesa. Według Herodota zmagania te zakończyły się wraz ze zwycięstwami pod Platejami i u przylądka Mykale. Za najważniejsze wydarzenia na długo uznano bitwy pod Maratonem i pod Termopilami. Jeszcze w IV w. p.n.e. wspominano „pokolenie Maratonu" jako bohaterskie, któremu Ateńczycy zawdzięczali wolność. Z kolei Termopile stały się symbolem poświęcenia życia za sprawę wolności i posłuszeństwa prawom ojczyzny.

Doświadczenia wojny zostawiły głęboki ślad w świadomości i kulturze Greków. Ugruntowała się grecka tożsamość, poczucie odrębności i samodzielności. Towarzyszyły temu duma z własnej siły i przekonanie o wyższości nad ludami Wschodu, które nazywano barbarzyńskimi. To określenie nabrało zdecydowanie negatywnego znaczenia. Przyczyn swojej przewagi upatrywali Grecy w umiłowaniu wolności, którego próżno było szukać wśród despotycznie rządzonych ludów Wschodu. Taki obraz wolnych Greków i zniewolonych wschodnich barbarzyńców nakreślił jako pierwszy Ajschylos (525 p.n.e.–456 p.n.e.) w tragedii *Persowie*, w której przedstawił klęskę Kserksesa. Filozof Arystoteles (384 p.n.e.–322 p.n.e.) uznał Greków za wolnych z natury, a barbarzyńców za naturalnych niewolników. Mieszkańcy Wschodu byli przedmiotem kpin, szyderstw i obiektem karykaturalnych przedstawień.

Maraton

Podobnie jak Termopile, również bitwa pod Maratonem weszła na stałe do kultury europejskiej jako symbol męstwa, triumfu nad silniejszym przeciwnikiem oraz woli walki w obronie wolności. Bitwa pod Maratonem pamiętana jest dzisiaj także jako przykład pokonywania własnych słabości. To właśnie do wydarzeń sprzed wieków, kiedy to jeden z żołnierzy przebiegł kilkudziesięciokilometrowy dystans, aby poinformować mieszkańców Aten o zwycięstwie, nawiązuje nazwa [illegible] najbardziej wymagających konkurencji [illegible] – biegu mara-

Luc-Olivier Merson, *Żołnierz spod Maratonu*, obraz z 1869 r.

Pomnik Leonidasa w Termopiach.

Jacques-Louis David, *Leonidas pod Termopilami*, obraz z 1814 r.

Stanisław Kaczor-Batowski, *Bój pod Zadwórzem*, obraz z 1929 r.

Wzór żołnierzy

Odwaga obrońców Hellady z czasów wojen grecko-perskich, ich determinacja i gotowość do poświęcenia życia dla ojczyzny stały się wzorem dla następnych pokoleń żołnierzy. Ich legenda przetrwała stulecia nie tylko w Grecji, ale także wśród innych narodów. Również Polacy mieli w swojej historii starcia nazywane polskimi Termopilami. Najczęściej mianem tym określana jest bitwa pod Wizną, która rozegrała się w czasie wojny obronnej Polski w 1939 r. Nieliczna załoga, dowodzona przez kpt. Władysława Raginisa, stawiła tam czoła kilkadziesiąt razy silniejszym oddziałom niemieckim. W trwającym kilka dni nierównym boju polscy żołnierze zadali wojskom niemieckim dotkliwe straty. Wielu z nich chęć obrony ojczyzny przypłaciło życiem. Jako polskie Termopile określa się także bitwy pod Hodowem (1694), pod Węgrowem w czasie powstania styczniowego czy bitwę pod Zadwórzem (1920), w której polscy żołnierze zmierzyli się z siłami Armii Czerwonej.

Pomnik żołnierzy polskich poległych podczas bitwy pod Zadwórzem w

STR. 114

STR. 115

Realizacja punktu:

III. Świat starożytnych Greków. Uczeń:

2) charakteryzuje kulturowe i polityczne konsekwencje wojen grecko-perskich oraz podbojów Aleksandra Macedońskiego [...].

Realizacja punktu:

VI. Europa wczesnego średniowiecza. Uczeń:

5) charakteryzuje duchową i cywilizacyjną rolę mnichów iroszkockich [...].

Realizacja punktu:

XII. Polska w XIV i XV wieku. Uczeń:

4) charakteryzuje i wyjaśnia znaczenie polskiej szkoły prawa narodów z XV wieku [...].

IV. KSZTAŁTOWANIE SIĘ ŚREDNIOWIECZNEJ EUROPY

Z kolei **Wandalowie**, którzy przemieszczali się po Półwyspie Iberyjskim, przeprawili się w 429 r. do Afryki Północnej, gdzie założyli swoje państwo. Pamięć o tym ludzie przetrwała w nazwie Andaluzja – w tej krainie Wandalowie zatrzymali się przed przeprawą przez Cieśninę Gibraltarską. Zniszczenia dokonane przez nich w czasie łupieżczej wyprawy na Rzym (455 r.) były tak wielkie, że do dziś używamy określeń wandalizm i wandal. Państwo Wandalów upadło po około stu latach pokonane przez Bizancjum.

Po 407 r., gdy Brytanię opuściły legiony rzymskie, z kontynentu zaczęły tam napływać germańskie plemiona **Anglów**, **Sasów** i **Jutów**. Zajęły one południową oraz środkową część Brytanii i założyły kilka niewielkich królestw. Nowi władcy wyspy przyjęli chrześcijaństwo na początku VII w. Aż do IX w. królestwa te ze zmiennym szczęściem toczyły walki między sobą oraz z miejscową ludnością celtycką i celtycko-romańską. Została ona wyparta do Walii, Szkocji i Irlandii, gdzie stworzyła własne państwa. Część Brytów uciekła z kolei na kontynent. Od nich pochodzi nazwa jednej z krain w dzisiejszej Francji – Bretanii.

W IX w. siedem anglosaskich królestw musiało zjednoczyć siły w związku z najazdami, które na Wyspy Brytyjskie zaczęli organizować **wikingowie** – pogańscy, północni Germanie z Półwyspów Jutlandzkiego i Skandynawskiego.

Krzyż celtycki, jeden z wyróżników liturgii iroszkockiej.

Mnisi iroszkoccy

W Irlandii i na innych terytoriach Wysp Brytyjskich zasiedlonych przez Celtów chrześcijaństwo pojawiło się prawdopodobnie jeszcze przed V w. za sprawą kontaktów z mieszkającymi w Brytanii wyznawcami Chrystusa. W 407 r. Rzymianie ostatecznie wycofali się z Brytanii, a ich miejsce zajęli anglosasy najeźdźcy (patrz: mapa s. 213). Zorganizowanej misji chrystianizacyjnej Zielonej Wyspy podjął się w latach trzydziestych V w. św. Patryk. Ale Kościół w Irlandii na niemal dwa stulecia utracił kontakt z Rzymem i podjął własną drogą. Organizacja kościelna opierała się na klasztorach. Mieszkający w nich mnisi stworzyli własną, oryginalną i niezależną od Rzymu liturgię, charakteryzującą się obecnością wielu elementów ludowych, związanych z religią dawnych mieszkańców wyspy. Liturgia ta, dzięki misyjnej działalności mnichów, rozprzestrzeniła się wśród mieszkańców Wysp Brytyjskich i w niektórych rejonach Europy kontynentalnej, np. w Bretanii i Skandynawii. Mnisi pozostawili po sobie wiele wartościowych zabytków: m.in. kopiowali dzieła antyczne i przechowali znajomość klasycznej, starożytnej łaciny, księgi ozdabiali iluminacjami. Dla rzeźby charakterystyczne są wolnostojące, wysokie i zdobione kamienne krzyże zwane celtyckimi. Ich cechą jest krzyż wpisany w koło. Gdy Kościół rzymski zaczął odzyskiwać wpływy na terenach, na których działał Kościół iroszkocki, doszło między nimi do konfliktu. Zakończył się on w 664 r. na synodzie w Whitby. Na jego mocy wyznawcy Kościoła iroszkockiego podporządkowali się Rzymowi. Elementy stworzonej przez iroszkockich mnichów kultury przetrwały w różnych zakątkach Europy aż do XI w.

WARTO WIEDZIEĆ

Po okresie najazdów i migracji na Zachodzie kwitnące **ośrodki miejskie** dawnego Imperium Rzymskiego przeistoczyły się w wielu wypadkach w maleńkie osady. Na przykład ludność Arelatum (dziś francuskie miasto Arles, czytaj: arl) zajmowała teren dawnej areny rzymskiej, której kamienne ściany stały się murami obronnymi osady. Z kolei mieszkańcy Spalatum (Splitu w dzisiejszej Chorwacji) schronili się na terenie pałacu cesarza Diokleciana i miasto przez następne wie- [illegible] wykroczyło poza jego mury.

VI. SCHYŁEK ŚREDNIOWIECZA

Polska szkoła prawa narodów

Paweł Włodkowic w traktacie *O władzy papieża i cesarza w stosunku do niewiernych*, zgodnie z ówczesnymi zasadami naukowymi, opierał swoje tezy na Piśmie Świętym, dziełach ojców Kościoła i traktatach papieża Innocentego IV oraz kardynała Francesco Zabarellego. Kardynał był wcześniej profesorem Włodkowica w okresie jego studiów na Uniwersytecie w Padwie. Polski uczony korzystał także z traktatu rektora Akademii Krakowskiej Stanisława ze Skarbimierza o wojnach sprawiedliwych i z jego kazań poświęconych prawom narodów. Włodkowic przedstawił tezy swojej pracy na soborze w Konstancji. Twierdził, że prawa naturalne człowieka, także poganina, rozciągają się na całe narody i zasiedlone przez nie państwa. Skoro tak, nawracanie pogan przemocą i napadanie na ich państwa jest niesprawiedliwe i sprzeczne z nauką chrześcijańską. Z nauczania Chrystusa uczony wywodził myśl, że pokój należy do wartości najwyższych. Tezy Pawła Włodkowica i kilku jego poprzedników wyprzedzały poglądy większości ówczesnych uczonych, którzy dopuszczali i uważali za uzasadnione użycie przemocy w celu chrystianizacji pogan. Włodkowicowi przyświecał również cel polityczny. Na soborze w Konstancji toczył się spór polsko-krzyżacki dotyczący metod nawracania Litwy. Krzyżacy czynili to siłą, Królestwo Polskie drogą pokojową i w dodatku skutecznie. Ale znaczenie prac Pawła Włodkowica i Stanisława ze Skarbimierza wykraczało poza doraźne polskie interesy polityczne. Tworzyły one podstawy prawa narodów, które w długim, trwającym wiele stuleci procesie kształtowało się w Europie. Obu uczonych uważamy więc za twórców polskiej piętnastowiecznej szkoły prawa narodów.

Obrady soboru w Konstancji. Ilustracja z Kroniki soboru w Konstancji, ok. 1460–1465 r.

Stanisław ze Skarbimierza (ok. 1365–1431)

Fragment kazania O wojnie sprawiedliwej

Można zaś uważać, że wojna jest sprawiedliwa, jeżeli [prowadzi ją ktoś, ktoj jest osobą świecką, nie duchowną, której zakazane jest rozlewać krew ludzką. Jeżeli toczy się dla odzyskania własności lub w obronie ojczyzny [...]. Niech więc monarcha i rycerz katolicki rozróżnia między sprawiedliwą a niesprawiedliwą wojną i tylko z upoważnienia prawa lub człowieka bierze miecz. [...] Nie powinny osoby duchowne wszczynać wojen, które mają na celu rozlew krwi, lecz raczej powinny ścierpieć, aby ich własną krew wylewać za Chrystusa. [...] Może też ktoś, dla odzyskania własności i obrony ojczyzny, wszcząć wojnę bez upoważnienia monarchy czy Kościoła. Każda osoba świecka idąca prawem swym, na wojnę sprawiedliwą, jeżeli coś na wojnie uzyska, nie jest obowiązana do zwrotu, lecz z woli pana swego

Paweł Włodkowic (między 1370 a 1373–1435)

Fragment traktatu O władzy cesarza i papieża wobec niewiernych.

Nie wolno niewiernym, choćby nawet nie uznawali cesarstwa rzymskiego, zabierać państw ich, posiadłości lub przywilejów, ponieważ bez grzechu za sprawą Boga je posiadają, który to wszystko bez różnicy stworzył dla człowieka, którego ukształtował na swój obraz. [...] Pisma cesarskie udzielone krzyżowcom z Prus albo innym w sprawie zajęcia ziem niewiernych żadnych im nie dają praw, ale raczej oszukują wiernych w Chrystusie, ponieważ nikt nie daje nic z tego czego nie posiada, ani też tego rodzaju dokumenty, ani papieży, ani cesarzy nie mogły im dać. jakichkolwiek uprawnień! [...]. Wszelkie prawo naturalne, boskie, kościelne i świeckie potępia zwalczających tych, którzy pragną żyć w pokoju.

STR. 252

STR. 516

DOSKONAŁY TRENING UMIEJĘTNOŚCI PRACY ZE ŹRÓDŁAMI

Po każdym rozdziale znajduje się **obszerny blok poleceń**, w tym opartych na pracy ze źródłami lub materiałami stanowiącymi współczesne konteksty do problemów historycznych **kształtuje umiejętności**, które uczniowie będą mogli wykorzystać podczas **egzaminu maturalnego**. **Rozbudowane opisy do zdjęć, rysunków, schematów** w rozdziałach stanowią przykłady pogłębionej analizy w różnych materiałach ikonograficznych.

II. ŚWIAT STAROŻYTNYCH GREKÓW

12. Nauka, sztuka i architektura w Grecji archaicznej i klasycznej

KALENDARIUM POWTÓRZENIOWE

VIII–VI w. p.n.e.	okres archaiczny
VI w. p.n.e.	początki tzw. jońskiej filozofii przyrody
V–IV w. p.n.e.	okres klasyczny
V w. p.n.e.	życie i działalność Sokratesa, Herodota, Fidiasza, Polikleta, Tukidydesa
IV w. p.n.e.	życie i działalność Platona, Arystotelesa, Lizypa

POLECENIA

1. Przeczytaj teksty źródłowe i wykonaj polecenia.

Tekst 1. Fragment przemówienia, które Platon włożył w usta Sokratesa występującego w swojej obronie przed sądem

[…] gdybyście mi na to powiedzieli: Sokratesie, my teraz nie posłuchamy Anytosa*, tylko cię uwolnimy, pod tym jednakże warunkiem, abyś się nigdy więcej takimi poszukiwaniami nie bawił ani nie filozofował dalej, a jeśli cię znowu na tej robocie schwytamy, to zginiesz – jeślibyście mnie, jak mówię, pod tymi warunkami puścić mieli, to bym wam powiedział, że ja was, obywatele, kocham całym sercem, ale posłucham boga raczej aniżeli was i póki mi tchu starczy, póki sił, bezwarunkowo nie przestanę filozofować i was pobudzać, i pokazywać drogę każdemu, kogo tylko spotkam, mówiąc, jak to zwykle, że ty, mężu zacny, obywatelem będąc Aten, miasta tak wielkiego i tak sławnego z mądrości i siły, nie wstydzisz się dbać i troszczyć o pieniądze, abyś ich miał jak najwięcej, a o sławę, o cześć, o rozum i prawdę, i o duszę […] ty nie dbasz i nie troszczysz się o to? I jeżeliby mi kto z was zaprzeczał i mówił, że dba, ja go nie puszczę i nie dam mu odejść, ale go będę pytał i badał, i przekonywał, i jeśli dojdę do przekonania, że on nie ma dzielności naprawdę, a tylko tak mówi, to będę go poniewierał, że o najwyższe wartości najmniej dba, a rzeczy lichsze wyżej stawia.

Platon, *Uczta. Eutyfron. Obrona Sokratesa. Kriton. Fedon*, przeł. W. Witwicki, Warszawa 1982.

* Anytos – jeden z oskarżycieli Sokratesa przed sądem.

Tekst 2. Fragment *Etyki nikomachejskiej* Arystotelesa

[…] na pytanie jednak, czym jest szczęście, odpowiedzi są rozbieżne i niewykształcony ogół określa je inaczej aniżeli mędrcy. Jedni bowiem mają tu na myśli coś z rzeczy jawnych i widocznych, jak przyjemność, bogactwo lub zaszczyty, inni coś innego, a często nawet jeden i ten sam człowiek rzeczy różne (będąc chorym widzi szczęście w zdrowiu, będąc ubogim – w bogactwie) […]. Niektórzy wreszcie wystąpili z poglądem, że oprócz owych wspomnianych wielu dóbr istnieje inne jeszcze, dobro samo w sobie, które sprawia, że tamte wszystkie są dobrami.

M. Łojek, *Teksty filozoficzne dla uczniów szkół średnich*, Warszawa 1987.

a) Wymień wartości, które Sokrates uznał za liche, oraz te, które uważał za najważniejsze.
b) Wymień sprecyzowane przez Sokratesa obowiązki filozofa.
c) Wskaż starożytnego greckiego filozofa, o którego poglądach wspomniał Arystoteles w ostatnim zdaniu tekstu 2. Uzasadnij odpowiedź.

2. Wyjaśnij, dlaczego – w przeciwieństwie do systemów wyobrażeń świata starożytnego Wschodu – Grecy mogli stworzyć refleksję oddzieloną od religii, czyli filozofię.
3. Opisz dwojakie zastosowanie dialektyki w życiu społeczno-politycznym Aten.
4. Ustal autorstwo poglądów, które zostały wyrażone w przytoczonych tekstach – podaj imiona autorów. Uzasadnij swój wybór.

[1.] Początkiem wszechrzeczy są atomy i próżnia. Wszystko inne jest tylko mniemaniem. […] Nic nie może powstać z niebytu ani w niebyt się obrócić.
[2.] Wszystko pochodzi z ognia i w ogień się obraca. Wszystko dzieje się zgodnie z przeznaczeniem, a rzeczy istniejące łączą się na zasadzie przeciwieństw.
[3.] Wszelkie rzeczy, które są dostępne naszemu poznaniu, posiadają liczby i nic nie może być pojęte ani poznane bez liczby.

M. Łojek, *Teksty filozoficzne dla uczniów szkół średnich*, Warszawa 1987; M. Kuziak i in., *Słownik myśli filozoficznej*, Bielsko-Biała 2006.

5. Przyporządkuj podpisy zamieszczonym poniżej ilustracjom. Uzasadnij swój wybór.
A. Grecka bogini, rzeźba z VI w. p.n.e.
B. Grecka bogini, rzeźba z IV w. p.n.e.

1. 2.

WARTO PRZECZYTAĆ

- R. Kraut, *Sokrates i państwo*, Warszawa 2017.
- E. Makowiecka, *Sztuka grecka*, Warszawa 2007.
- S. Stabryła, *Zarys kultury starożytnej Grecji i Rzymu*, Warszawa 2007.

STR. 140

STR. 141

JAK W SKALI 1–5 OCENIASZ ROZBUDOWANE OPISY DO ILUSTRACJI W PODRĘCZNIKU *HISTORIA. ZAKRES ROZSZERZONY* DO KLASY 1?*

87,5 % badanych nauczycieli, którzy uczą z podręcznika *Historia. Zakres rozszerzony* od 2 lat, oceniło rozbudowane opisy do ilustracji dobrze lub bardzo dobrze.

* Sondaż internetowy WSiP, przeprowadzony wśród nauczycieli szkół ponadpodstawowych w marcu 2021 r.

SUKCES UCZNIA NA MATURZE TO NASZ WSPÓLNY CEL – NOWE ELEMENTY W PODRĘCZNIKU WSPIERAJĄ PROCES PRZYGOTOWANIA DO EGZAMINU JUŻ OD PIERWSZEJ KLASY

Aby osiągnąć sukces na egzaminie maturalnym, uczeń musi posiadać nie tylko szczegółową wiedzę, lecz także umiejętność analizy wydarzeń, zjawisk i procesów historycznych w kontekście epok oraz dostrzegania zależności między różnymi dziedzinami życia społecznego. Dlatego w podręczniku **kładziemy tak duży nacisk na zadania pozwalające wyćwiczyć kluczowe, wymagane na egzaminie umiejętności**. *Warsztat historyka* **krok po kroku pokazuje, jak pracować z różnorodnym materiałem źródłowym**, dzieli pracę na konkretne etapy, uczy analizy, interpretacji i konstruowania prawidłowej odpowiedzi. Wskazówki i plan krok po kroku tworzenia **maturalnej wypowiedzi argumentacyjnej** usprawnią umiejętność pisania wypracowań.

WARSZTAT HISTORYKA

Analiza tekstu źródłowego

Nasza wiedza na temat kultury starożytnego Egiptu zależy od dostępności źródeł oraz możliwości ich odczytania i zrozumienia. Współcześni historycy dysponują wieloma tekstami źródłowymi utrwalonymi w inskrypcjach i na papirusie. Niestety źródła te, choć bardzo liczne, stanowią dość przypadkowy zbiór. Aby je zrozumieć, najczęściej trzeba skorzystać z tłumaczeń. Zwykle również potrzebna będzie dodatkowa wiedza, którą można znaleźć w tekstach historiograficznych. A jak wygląda to w praktyce?

Poniżej znajdziesz inskrypcję z grobowca odkrytego podczas wykopalisk w 1909 r. Wykuty w skale w Tebach grobowiec zawiera wizerunek pochowanego tam Nebwenenefa, który patrzy w górę na Ramzesa II wychylającego się z okna pałacu i oznajmującego mu decyzję. Wyryty obok napis hieroglificzny zawiera słowa władcy.

Tekst źródłowy

Będziesz Pierwszym Prorokiem Amona
Pod twoją pieczęcią będą jego skarbce i spichlerze.
Będziesz Najwyższymi Ustami swej świątyni,
Tobie podlegać będą wszelkie jej przychody.

Powtórzyłem mu [Amonowi]
imiona wszystkich kapłanów bogów
i wielkich jego świątyni,
jakby stali przed jego obliczem.
On nie był jednak zadowolony z żadnego z nich,
aż wymieniłem twoje imię […].
Wybrał cię ze względu na twoje cechy,
wziął cię z powodu twoich zdolności.

H.A. Schlögl, *Starożytny Egipt*, tłum. A. Gadzała, Warszawa 2009, s. 217–218.

Interpretacja tego znaleziska nie jest możliwa bez wiedzy na temat udziału faraona w obchodach święta Amona w jego świątyni w Luksorze (zob. rekonstrukcja na s. 50–51). Kultowe wizerunki boga Amona, jego żony, bogini Mut i ich syna Chonsu przypływały tam w procesyjnej flotylli łodzi z Karnaku. Niesione w kultowych barkach trzymanych na ramionach kapłanów docierały wśród śpiewu, tańców i składanych darów do świątyni. Na dziedzińcu dostępnym tylko dla kapłanów, dostojników i faraona bóg Amon (jako wyrocznia w postaci wizerunku znajdującego się w barce ulokowanej na ramionach kapłanów) mógł obwieszczać swą wolę.

Inskrypcja z grobowca kapłana

Tekst historiograficzny

Po 1500 r. p.n.e. w świątyniach egipskich obowiązywała nowa hierarchia wśród kapłanów Amona. Na samym szczycie znajdował się Pierwszy Prorok boga, najwyższy kapłan. Następni po nim byli Drugi, Trzeci i Czwarty Prorok. Zarówno kwestie religijne, jak i dotyczące zarządzania, rozstrzygali kolegialnie. Zadania były wprawdzie podzielone między nich – np. w gestii Drugiego Proroka znajdował się skarbiec i spichlerz – ale główny nadzór spoczywał jednak w rękach najwyższego kapłana. Tym czterem ludziom, których głównym zajęciem była praca w świątyni, podlegali kapłani wab, rekrutujący się zazwyczaj spośród młodych uczniów, którzy zakończyli już naukę. […] Między kapłanami wab i pronokami stali jeszcze „boscy ojcowie" wykonujący w świątyniach różne zadania, także natury rękodzielniczej. Podczas uroczystości kończyli oni procedurę i skrapiali wodą drogę, którą ciągnęła procesja. Żony kapłanów pełniły w świątyni regularną służbę jako „śpiewaczki" lub „muzykantki".

H.A. Schlögl, *Starożytny Egipt*, tłum. A. Gadzała, Warszawa 2009, s. 216–217.

ETAPY PRACY

1. Opisywanie i ustalanie podstawowych informacji

- Przeczytaj uważnie zamieszczone fragmenty źródła i tekstu historiograficznego, a następnie wyjaśnij nieznane terminy.
- Opisz działalność pochodzącego Nebwenenefa i zdobądź informacje pozwalające ocenić znaczenie umiejscowienia jego grobowca w Tebach.
- Określ rodzaj źródła stanowiącego przedmiot analizy, a następnie ustal nazwę nauki pomocniczej historii, która zajmuje się tą kategorią świadectw.
- Przedstaw własnymi słowami treść obu fragmentów inskrypcji, nadaj im tytuły.
- Znajdź informacje na temat różnych kategorii kapłanów (np. kapłanów wab) w świątyniach egipskich bóstw wymienionych w tekście inskrypcji oraz w tekście historiograficznym.
- Opisz, jak według źródła wyglądał wybór Nebwenenefa na Pierwszego Proroka.

2. Analiza

- Ustal czas wydarzeń, których dotyczy źródło 1. (wykorzystaj np. książkę A. Dembskiej, *Kultura starożytnego Egiptu. Słownik*).
- Nazwij urząd, na który został wybrany Nebwenenef i rozstrzygnij, czy opisana w monografii hierarchia kapłanów jego dotyczy.
- Wykorzystaj opis święta Amona, infografikę ze s. 50-51 i tekst współczesnej monografii do opisu miejsca oraz okoliczności ceremonii, której skutek został uwieczniony w grobowcu.
- Oceń, czy tekst jest zrozumiały bez uwzględnienia towarzyszącego mu wizerunku.
- Wyjaśnij cel zapisania tekstu w grobowcu.

3. Interpretacja i konfrontowanie wiadomości

- Spróbuj wyobrazić sobie, jak „bóg Amon" sygnalizował „swoją" wolę i rozstrzygnij, kto w rzeczywistości zadecydował o wyborze.
- Zastanów się, co o relacji faraon-kapłani mówi nam sposób dokonania wyboru Nebwenenefa.
- Wymień uprawnienia, jakie – według tekstu źródła - przysługiwały stanowisku Nebwenenefa, następnie porównaj wykaz z tekstem monografii i spróbuj wyjaśnić, dlaczego w inskrypcji wymienione zostały tylko te.
- Zastanów się, dlaczego tekst akcentuje zdolności kandydata jako podstawę wyboru i sformułuj wniosek na temat tego, jakie w rzeczywistości w tym czasie były zasady kształtowania kolegiów kapłańskich.

STR. 52 STR. 53

I. PRADZIEJE I HISTORIA STAROŻYTNEGO WSCHODU — 7. Starożytne cywilizacje Indii i Chin

Wypowiedź argumentacyjna

W arkuszu egzaminacyjnym znajduje się zadanie rozszerzonej odpowiedzi, polegające na skonstruowaniu wypowiedzi argumentacyjnej. Jest to najwyżej punktowane zadanie. Można za nie dostać maksymalnie 15 punktów. To aż ¼ ogólnej sumy punktów, które można zdobyć podczas egzaminu. Jest więc o co walczyć. A jak się do tego zabrać?

CO TRZEBA WIEDZIEĆ?

- W arkuszu egzaminacyjnym pojawią się trzy tematy, z których będzie trzeba wybrać jeden. Tematy te będą obejmowały różne epoki i różną problematykę. Należy wybrać jeden z nich.
- Każdy z tematów będzie zawierał tezę, wobec której zdający będzie zobowiązany zająć stanowisko i uargumentować je, wykorzystując własną wiedzę. Swoje zdanie zdający będzie musiał poprzeć odpowiednimi przykładami.
- Zdający powinien odpowiednio skonstruować wypowiedź, udowodnić, że przyswoił wiedzę z danego tematu i potrafi ją wykorzystać przy argumentowaniu.
- Wypowiedź powinna liczyć co najmniej 500 słów. To bardzo ważne, ponieważ jeśli zdający nie spełni tego warunku, nie otrzyma punktów za spójność wypowiedzi.

JAK TO NAPISAĆ?

Nadszedł czas. Masz przed sobą arkusz egzaminacyjny z historii. Jednym z twoich zadań będzie teraz stworzenie wypowiedzi argumentacyjnej. Jak to zrobić?

1. Zapoznaj się z tematami.
   Dokładnie przeczytaj wszystkie tematy i przemyśl je. Być może coś, co na pierwszy rzut oka wydaje się skomplikowane, w rzeczywistości takie nie jest. Dogłębne przemyślenie tematu może uchronić cię od popełnienia podstawowych błędów. Oto przykład. Jeden z tematów zamieszczonych w *Informatorze o egzaminie maturalnym z historii od roku szkolnego 2022/2023* brzmi: ***Główną przyczyną upadku republiki rzymskiej był rozrost terytorialny tego państwa***. **Zajmij stanowisko wobec powyższej tezy i je uzasadnij, uwzględniając w argumentacji aspekt polityczny, społeczno-gospodarczy i kulturowy.** Zwróć uwagę, że autorzy tego zadania proszą o odniesienie się do przyczyn upadku republiki rzymskiej, nie zaś całego państwa rzymskiego. Koniec republiki rzymskiej to 27 r. p.n.e. Cesarstwo zachodniorzymskie upadło w 476 r. n.e.
2. Mądrze wybierz temat
   Pamiętaj, aby wybrać temat, w którym czujesz się najpewniej.
3. Stwórz plan wypowiedzi.
   To najważniejszy moment konstruowania wypowiedzi argumentacyjnej. Właściwy dobór argumentów i właściwe ich uszeregowanie to klucz do poprawnie rozwiązanego zadania. Pamiętaj, że wypowiedź musi mieć odpowiednią strukturę. Jaką? Informację o tym znajdziesz poniżej.
4. Napisz to.
   Teraz przyszedł czas na zrealizowanie planu wypowiedzi.
   - Wstęp. Powinien zamknąć się w jednym akapicie. Należy w nim nazwać i opisać problem, z którym będziesz się mierzyć. Już tu musisz sprecyzować swój stosunek do wskazanego problemu.
   - Rozwinięcie. To najobszerniejsza część wypowiedzi argumentacyjnej. Musisz, używając odpowiednich argumentów, udowodnić swoje stanowisko wobec problemu postawionego w zadaniu.
     Pamiętaj o uszeregowaniu argumentów w logicznej kolejności (na samym początku argumentowania warto sprecyzować, według jakiego klucza argumentujesz, np. od argumentu najważniejszego do najmniej znaczącego). Argumenty te muszą być poparte właściwymi przykładami związanymi z tematem.
     W temacie zawykle określone są pola, do których należy się odnieść, np. aspekty polityczne, społeczno-gospodarcze i kulturowe. Pamiętaj, aby odnieść się do każdego z tych pól. Jeśli tego nie zrobisz, możesz stracić kilka cennych punktów.
   - Zakończenie, podsumowanie. To wbrew pozorom bardzo ważna część wypowiedzi. Z przesłanek, które zostały przez ciebie umieszczone w rozwinięciu, musisz teraz wyciągnąć wnioski (konkluzje), które potwierdzą twoje zdanie.

WCZEŚNIEJ POĆWICZ

Zanim jednak przystąpisz do egzaminu, poćwicz pisanie wypowiedzi argumentacyjnych. Możesz skorzystać z propozycji zamieszczonych poniżej:

1. Ustrój starożytnego Egiptu w czasach Nowego Państwa był typowym przykładem wschodniej despotii. Zajmij stanowisko wobec powyższej tezy i je uzasadnij, uwzględniając w argumentacji aspekt polityczny, społeczno-gospodarczy i kulturowy.
2. Zorganizowanie budowy sieci kanałów irygacyjnych to jeden z najważniejszych czynników państwowotwórczych w państwach starożytnego Bliskiego Wschodu. Zajmij stanowisko wobec powyższej tezy i je uzasadnij, uwzględniając w argumentacji aspekt polityczny, społeczno-gospodarczy i kulturowy.

STR. 74 STR. 75

ZADANIA W FORMULE NOWEJ MATURY 2023

Sekcja powtórzeniowa po dziale to zbiór różnorodnych **zadań w formacie maturalnym do Nowej Matury 2023**, dzięki czemu uczniowie mogą przygotowywać się do egzaminu już od pierwszej klasy. Sekcja zawiera zadania zamknięte i otwarte oraz propozycje tematów **wypowiedzi argumentacyjnych**. Polecenia **kładą nacisk na kształtowanie umiejętności wymaganych na maturze**, czyli **pracę z tekstem, mapą, ilustracją, schematem**, porównywanie tych źródeł i wyciąganie z nich wniosków.

Zadanie 7.

Źródło 1. Opis siedziby władcy

W dziełach poetów cyklu epickiego Greków epoki brązu określa się mianem Achajów, Danaów lub Argiwów, my zaś nazywamy ich wymyślonym w dzisiejszych czasach mianem Mykeńczyków (…).

Władcy mykeńskich państw-miast rezydowali w niepozornych początkowo stolicach i stamtąd sprawowali rządy. Ich siedziby dopiero w okresie późnomykeńskim rozrosły się w potężne i wspaniałe ośrodki. Warowne cytadele tak dalece stały się charakterystyczną cechą, nieomal „znakiem firmowym" cywilizacji mykeńskiej, że łatwo zapomnieć, iż są one w Grecji elementem obcym. Łączyły bowiem w sobie dwa zapożyczone z zewnątrz rozwiązania o całkowicie odmiennych funkcjach – minojski pałac-świątynię i wzbudzające respekt fortyfikacje hetyckie. Ich połączenie dało w efekcie cytadelę mykeńską – odległą protoplastkę późniejszych warownych zamków Europy.

R. Castleden, *Wojna trojańska*, Warszawa 2008, s. 41, 42.

Źródło 2. Zdjęcie przedstawiające starożytną budowlę

Rozstrzygnij, czy oba źródła odnoszą się do tej samej kultury istniejącej w starożytnej Grecji. Odpowiedź uzasadnij.

Rozstrzygnięcie:

Uzasadnienie:

STR. 155

POWTÓRZENIE

Zadanie 12.

Źródło 1. Fragment współczesnego tekstu historiograficznego

Teatr grecki dysponował kilkoma rodzajami urządzeń technicznych, które ułatwiały wystawianie trudniejszych scen bądź też umożliwiały wywoływanie efektów specjalnych. Zwykle przyjmuje się, że w V i IV wieku [p.n.e.] w ateńskim teatrze Dionizosa stosowano dwa tego typu urządzenia: specjalny dźwig, zwany m e c h a n e (…) oraz e k k y k l e m a t (…) Mechane służyła do ukazywania bogów i bohaterów unoszących się w powietrzu, by dać złudzenie lotu. Osoba obsługująca to urządzenie nazywana była (…) „maszynistą teatralnym".

R. Chodkowski, Teatr grecki, Lublin 2003, s. 99.

Źródło 2. Malowidła czerwonofigurowe na greckich naczyniach

A

B

Rozstrzygnij, która z ilustracji zaprezentowanych w źródle 2. (A czy B) dotyczy zjawiska kulturowego opisanego w źródle 1. Odpowiedź uzasadnij, odwołując się do tekstu oraz treści wybranej ilustracji.

Rozstrzygnięcie:

Uzasadnienie:

WYPOWIEDZI ARGUMENTACYJNE

1. Greckie polis nie różniły się ustrojami od organizmów politycznych starożytnego Wschodu. Zajmij stanowisko wobec powyższej tezy i je uzasadnij, uwzględniając w argumentacji aspekt polityczny, społeczno-gospodarczy i kulturowy.
2. Wojny perskie przyczyniły się do rozwoju potęgi militarnej oraz rozkwitu kultury Aten. Zajmij stanowisko wobec powyższej tezy i je uzasadnij, uwzględniając w argumentacji aspekt polityczny, społeczno-gospodarczy i kulturowy.

STR. 158

OPINIE NAUCZYCIELI Z BADAŃ FOKUSOWYCH PRZEPROWADZONYCH NA JESIENI 2021

- *To jest dobry podręcznik. Bogato wyposażony.*
- *Odpowiednia ilość materiału rzeczowego, bardzo fajna zawartość ikonograficzna, czytelny układ podręcznika.*

02. WSPARCIE WSiP*

MULTIBOOKI JAKO POMYSŁ NA PRACĘ Z PODRĘCZNIKIEM

Multibook to elektroniczna wersja podręcznika, wzbogacona o liczne materiały dodatkowe i narzędzia, które pozwolą stworzyć innowacyjne lekcje. Wśród materiałów są m.in. **dodatkowe krótkie filmy, nagrania audio, teksty źródłowe (czytane przez lektora) wraz z poleceniami, fotografie panoramiczne, obiekty 3D, galerie ilustracji, interaktywne mapy i zadania**. Multibooki dostępne są do pobrania w **Klubie Nauczyciela Uczę.pl**. Z multibookiem można pracować, wykorzystując tablicę interaktywną lub rzutnik.

LEKCJE Z PLANSZAMI INTERAKTYWNYMI WSiP

Idealne narzędzie zarówno do wprowadzania nowego materiału, jak i powtarzania omawianych zagadnień w atrakcyjnej formie. Z planszami można pracować, wykorzystując tablicę interaktywną lub rzutnik. Materiał łączy treści do zakresu podstawowego i rozszerzonego, składa się z dwóch części: część 1. obejmuje materiał dla klas 1 i 2, część 2. – dla klas 3 i 4. Plansze interaktywne są do kupienia na stronie **sklep.wsip.pl**, a dla nauczycieli WSiP do pobrania w **Klubie Nauczyciela Uczę.pl**.

* Dostęp do serwisów WSiP i korzystanie z nich wymagają rejestracji oraz akceptacji regulaminu danego serwisu.

NOWE MATERIAŁY W KLUBIE NAUCZYCIELA UCZĘ.PL

Cyfrowy niezbędnik zawierający materiały metodyczne do wykorzystania w codziennej pracy. **W 2022 r. w Klubie Nauczyciela** ukażą się nowości do klasy 1 w nowej edycji i do klasy 4.

KLASA 1
- **Rozkład materiału**
- **Plan wynikowy**
- **Przedmiotowy system oceniania**
- **Program nauczania**
- ***Multibook. Klasa 1. Zakres podstawowy, Multibook. Klasa 1. Zakres rozszerzony***
- **Sprawdziany**
- **Plansze interaktywne**
- **Scenariusze wybranych lekcji**
- **Karty pracy**
- **E-poradniki nauczyciela**

KLASA 4
- **Rozkład materiału**
- **Plan wynikowy**
- **Przedmiotowy system oceniania**
- **Scenariusze wybranych lekcji**
- ***Multibook. Klasa 4. Zakres podstawowy, Multibook. Klasa 4. Zakres rozszerzony***
- **Sprawdziany**
- **EKSTRA materiał metodyczny**
- **Karty pracy**

DIAGNOZA Z PLUSEM I PRÓBNA MATURA Z WSiP

W serwisie znajdziesz proste i intuicyjne narzędzie umożliwiające wprowadzanie wyników uczniów oraz generowanie raportów dla uczniów i klas. Serwis **Diagnoza z plusem** zawiera również **próbne arkusze maturalne** przygotowane przez ekspertów WSiP, zgodne z wymaganiami CKE. W 2022 r. przygotujemy arkusze do matury w obecnej formule oraz arkusze do nowego egzaminu maturalnego w Formule 2023.
Wejdź na **diagnozy.wsip.pl**.

E-PODRĘCZNIKI W ATRAKCYJNYCH CENACH

E-podręczniki umożliwiają wygodną naukę i powtarzanie wiadomości na smartfonie lub laptopie w dowolnym miejscu, w pociągu czy autobusie. Łatwa nawigacja z pomocą interaktywnego spisu treści pomaga sprawnie znaleźć wybrany temat. Pomóż nam zadbać o środowisko i poleć swoim uczniom e-podręczniki WSiP.
Oferujemy atrakcyjny rabat 15 %.
Dostępne na **sklep.wsip.pl**.

MATERIAŁY UZUPEŁNIAJĄCE

ATLAS HISTORYCZNY

Kompletny zestaw map odnoszących się do zagadnień politycznych, społecznych, kulturowych i gospodarczych od prehistorii do czasów najnowszych. Umożliwia kształcenie umiejętności pracy z różnymi typami historycznych materiałów kartograficznych.

- Mapy przekrojowe i rozwojowe
- Plany miejscowości
- Plany bitew

Praca z atlasem ułatwia uczniom lokalizowanie czasowo-przestrzenne wydarzeń i procesów historycznych z dziejów Polski i powszechnych.

GRUPA NA FACEBOOKU NAUCZYCIELE SZKÓŁ PONADPODSTAWOWYCH WSiP

Chcesz jako pierwszy dowiadywać się o e-spotkaniach, webinarach oraz planowanych terminach Próbnej Matury z WSiP? Chcesz otrzymywać informacje o numerach aprobat, podręcznikach, nowościach i atrakcyjnych rabatach? Dołącz do naszej społeczności na Facebooku! Nazwa grupy to **Nauczyciele szkół ponadpodstawowych WSiP**.

SPOTKANIA WSiP W 2022 ROKU

- **Kongres Maturalny** – 3-dniowy cykl spotkań, na których omówimy zmiany czekające uczniów i nauczycieli w związku z egzaminem maturalnym w Formule 2023.
- **Spotkania z autorami podręczników** – wskazówki, jak pracować z podręcznikiem oraz jak wprowadzone zmiany wspierają nauczycieli i uczniów w przygotowaniach do matury.
- **Spotkania z psychologami** – porady, jak sprostać problemom i wyzwaniom, jakie stawiają przed nauczycielem szkoła, uczniowie i rodzice.

Zapraszamy także do obejrzenia retransmisji e-spotkań z cyklu **LIDER – MENTOR – NAUCZYCIEL**, podczas których eksperci omówili:

- Jak uczyć uczenia się?
- Jak motywować młodych ludzi do działania?
- Jak tworzyć notatki wizualne?

Linki do e-spotkań dostępne są na stronie wsip.pl w zakładce e-spotkania, w newsletterach oraz w grupie na Facebooku: Nauczyciele szkół ponadpodstawowych WSiP.

EGZAMIN MATURALNY Z HISTORII NA POZIOMIE ROZSZERZONYM OD 2023 R.

Zmiany w kształcie egzaminu maturalnego z historii wynikają ze zmian w strukturze systemu oświaty, czyli zlikwidowania gimnazjum i trzyletniego liceum (czteroletniego technikum), a przywrócenia ośmioletniej szkoły podstawowej i czteroletniego liceum (pięcioletniego technikum). Przyniosło to także ze sobą zmiany w podstawie programowej kształcenia ogólnego.

Podstawa prawna egzaminu maturalnego jest zawarta w *Ustawie z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty,* znowelizowanej w 2017 r. (tekst jednolity: DzU z 2021 r. poz. 1915), *i Rozporządzeniu Ministra Edukacji i Nauki z dnia 26 lutego 2021 r. w sprawie egzaminu maturalnego* (DzU z 2021 r. poz. 482). Natomiast wymagania ogólne i szczegółowe zostały sformułowane w podstawie programowej kształcenia ogólnego dla szkoły ponadpodstawowej z 2018 r. (załącznik nr 1 do *Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 30 stycznia 2018 r. w sprawie podstawy programowej kształcenia ogólnego dla liceum ogólnokształcącego, technikum oraz branżowej szkoły II stopnia,* DzU z 2018 r. poz. 467). Wymagania egzaminacyjne na rok 2023 i 2024 zostały zawarte w Aneksie do Informatora maturalnego z Historii opublikowanego przez CKE w dniu 25.02.2022 r. Zawierają one mniej treści niż podstawa programowa.

Egzamin maturalny z historii można zdawać tylko jako przedmiot dodatkowy na poziomie rozszerzonym. Na jego napisanie uczeń ma 180 minut. To się nie zmieniło w stosunku do poprzedniej formy egzaminu maturalnego z historii.

Zmiany nastąpiły natomiast w liczbie punktów przyznawanych za cały arkusz i jego poszczególne części. Od 2023 r. na maturze z historii będzie można uzyskać maksymalnie 60 punktów: 45 punktów za zadania zamknięte i krótkiej odpowiedzi oraz 15 punktów za zadanie otwarte rozszerzonej odpowiedzi. Zmienia się także forma zadania otwartego: temat będzie zawierać tezę do udowodnienia z odwołaniem się w argumentacji do trzech aspektów zjawiska.

03. MATURA NA POZIOMIE ROZSZERZONYM*

MATURA Z HISTORII NA POZIOMIE ROZSZERZONYM

FORMUŁA EGZAMINU DO 2022 ROKU (TRZYLETNIE LICEUM, CZTEROLETNIE TECHNIKUM – PO GIMNAZJUM)	FORMUŁA EGZAMINU OD 2023 ROKU (CZTEROLETNIE LICEUM, PIĘCIOLETNIE TECHNIKUM, SZKOŁA BRANŻOWA II STOPNIA – PO SZKOLE PODSTAWOWEJ)
przedmiot dodatkowy do wyboru na poziomie rozszerzonym	przedmiot dodatkowy do wyboru na poziomie rozszerzonym
czas trwania egzaminu: 180 minut	czas trwania egzaminu: 180 minut
liczba zadań w arkuszu: około 26–27	liczba zadań w arkuszu: około 30
występują zadania zamknięte i zadania otwarte krótkiej odpowiedzi	występują zadania zamknięte i zadania otwarte krótkiej odpowiedzi
mogą występować zadania pojedyncze lub wiązki zadań	mogą występować zadania pojedyncze lub wiązki zadań
wszystkie zadania zamknięte i zadania otwarte krótkiej odpowiedzi są obudowane materiałem źródłowym	mogą występować zadania nieobudowane materiałem źródłowym
jedno zadanie otwarte rozszerzonej odpowiedzi	jedno zadanie otwarte rozszerzonej odpowiedzi

* Stan wiedzy na 10.03.2022 r.

PUNKTACJA ARKUSZA

FORMUŁA EGZAMINU DO 2022 ROKU (TRZYLETNIE LICEUM, CZTEROLETNIE TECHNIKUM – PO GIMNAZJUM)	FORMUŁA EGZAMINU OD 2023 ROKU (CZTEROLETNIE LICEUM, PIĘCIOLETNIE TECHNIKUM, SZKOŁA BRANŻOWA II STOPNIA – PO SZKOLE PODSTAWOWEJ)
cały arkusz: 50 punktów	cały arkusz: 60 punktów
zadania zamknięte i zadania otwarte krótkiej odpowiedzi: 38 punktów	zadania zamknięte i zadania otwarte krótkiej odpowiedzi: 45 punktów
zadanie otwarte rozszerzonej odpowiedzi: 12 punktów	zadanie otwarte rozszerzonej odpowiedzi: 15 punktów

NAJPOWAŻNIEJSZE ZMIANY ZASZŁY W FORMIE ZADANIA OTWARTEGO ROZSZERZONEJ ODPOWIEDZI.

Zmniejszyła się liczba tematów do wyboru dla ucznia, nie będą więc uwzględnione wszystkie epoki. Temat ma formę tezy, wobec której trzeba zająć stanowisko i je uargumentować, odwołując się do trzech rożnych aspektów zjawiska czy procesu historycznego lub do trzech przykładów (np. wydarzeń, procesów, zjawisk historycznych) wskazanych w temacie.

ZADANIE OTWARTE ROZSZERZONEJ ODPOWIEDZI

FORMUŁA EGZAMINU DO 2022 ROKU (TRZYLETNIE LICEUM, CZTEROLETNIE TECHNIKUM – PO GIMNAZJUM)	FORMUŁA EGZAMINU OD 2023 ROKU (CZTEROLETNIE LICEUM, PIĘCIOLETNIE TECHNIKUM, SZKOŁA BRANŻOWA II STOPNIA – PO SZKOLE PODSTAWOWEJ)
pięć tematów, każdy z jednej epoki: starożytność, średniowiecze, nowożytność, XIX w. i XX w., zróżnicowanych pod względem problematyki dwa tematy obudowane materiałem źródłowym, który trzeba wykorzystać przy pisaniu pracy uczeń wybiera jeden temat	trzy tematy zróżnicowane pod względem epoki i problematyki (temat może dotyczyć jednej epoki lub większej liczby epok) żaden z tematów nie jest obudowany materiałem źródłowym uczeń wybiera jeden temat
tematy sformułowane jako omówienie procesu historycznego, problem do wyjaśnienia, porównanie zjawisk, procesów historycznych, aby można było przedstawić dane zagadnienie w formie rozprawki lub eseju	tematy sformułowane w formie tezy, wobec której zdający musi zająć stanowisko i je uargumentować w odniesieniu do trzech aspektów lub trzech przykładów (np. wydarzeń, procesów) wskazanych w temacie
brak określonej minimalnej długości pracy	określona minimalna długość pracy: 300 słów (zgodnie z wymaganiami obowiązującymi w 2023 i 2024 r.)

W ocenianiu zadań arkusza maturalnego z historii na poziomie rozszerzonym też zaszły zmiany. Takie same jak w formule egzaminu do roku 2022 pozostają punktacja i zasady oceniania zadań otwartych krótkiej odpowiedzi – można za nie otrzymać od 0 do 3 punktów, zgodnie ze schematem oceniania przygotowywanym odrębnie do każdego zadania. Natomiast za zadania zamknięte można otrzymać maksymalnie 1 punkt (jak było w formule do 2022 r.) lub 2 punkty (nowość).

Największe zmiany pojawiły się w sposobie oceniania zadania otwartego rozszerzonej odpowiedzi. W formule obowiązującej do 2022 r. ocena opierała się na zakwalifikowaniu wypowiedzi jako całości na jeden z czterech poziomów merytorycznych (w zależności od stopnia realizacji tematu) i przyznaniu punktów w zakresie tego poziomu. W formule obowiązującej od 2023 r. oceniana jest funkcjonalność wykorzystania wiedzy historycznej w odniesieniu do argumentacji dotyczącej trzech elementów (aspektów, przykładów) wskazanych w temacie. W kryteriach oceniania wyróżniono trzy poziomy argumentacji wypowiedzi (bogata, zadowalająca, powierzchowna), z którymi powiązano zasady przyznawania punktów. Poza tym abiturient może otrzymać jeszcze 3 punkty za spełnienie kryterium minimum 300 słów i spójności (logicznego uporządkowania) wypowiedzi.

04. OCENIANIE ARKUSZA MATURALNEGO*

OCENIANIE ARKUSZA MATURALNEGO

FORMUŁA EGZAMINU DO 2022 ROKU
(TRZYLETNIE LICEUM, CZTEROLETNIE TECHNIKUM – PO GIMNAZJUM)

zadania zamknięte są oceniane następująco: 1 punkt – odpowiedź poprawna, 0 punktów – odpowiedź niepoprawna lub brak odpowiedzi

za zadania otwarte krótkiej odpowiedzi można otrzymać od 0 do 3 punktów w zależności od poprawności odpowiedzi

zadanie rozszerzonej odpowiedzi jest oceniane następująco:

- zakwalifikowanie wypowiedzi jako całości na jeden z czterech poziomów merytorycznych (w zależności od stopnia realizacji tematu) i przyznanie punktów w zakresie tego poziomu

jeżeli ponad połowa pracy jest nie na temat, jest ona oceniana na 0 punktów

FORMUŁA EGZAMINU OD 2023 ROKU
(CZTEROLETNIE LICEUM, PIĘCIOLETNIE TECHNIKUM, SZKOŁA BRANŻOWA II STOPNIA – PO SZKOLE PODSTAWOWEJ)

zadania zamknięte i zadania otwarte z luką są oceniane następująco:
1 punkt – odpowiedź poprawna, **0 punktów** – odpowiedź niepoprawna lub brak odpowiedzi
bądź
2 punkty – odpowiedź całkowicie poprawna,
1 punkt – odpowiedź częściowo poprawna lub niepełna, **0 punktów** – odpowiedź błędna lub brak odpowiedzi

za zadania otwarte krótkiej odpowiedzi można otrzymać od 0 do 3 punktów w zależności od poprawności odpowiedzi

zadanie rozszerzonej odpowiedzi jest oceniane następująco:

- kryterium narracji historycznej (funkcjonalność wykorzystania wiedzy historycznej w odniesieniu do argumentacji dotyczącej trzech elementów wskazanych w temacie) – maksymalnie 12 punktów (jeżeli w całej pracy wiedza nie jest wykorzystana funkcjonalnie albo praca jest nie na temat, zostaje oceniona na 0 punktów);
- kryterium spójności wypowiedzi – maksymalnie 3 punkty (za spełnienie kryterium minimum 300 słów [zgodnie z wymaganiami obowiązującymi w 2023 i 2024 r.] i logiczne uporządkowanie wypowiedzi);
- odejmowanie punktów za błędy merytoryczne (maksymalnie można odjąć 3 punkty)

* Stan wiedzy na 10.03.2022 r.

05. PRZYKŁADOWE ZADANIA*

ZADANIE 1.

Fotografia wnętrza świątyni

Zadanie 1.1. (0–1)

Dokończ zdanie. Zaznacz właściwą odpowiedź spośród podanych.
Powyższy zabytek jest charakterystyczny dla architektury

A. BIZANTYJSKIEJ.
B. ARABSKIEJ.
C. ROMAŃSKIEJ.
D. GOTYCKIEJ.

* Stan wiedzy na 10.03.2022 r.

WYMAGANIA OGÓLNE

II. Analiza i interpretacja historyczna.
Zdający:
1) analizuje wydarzenia, zjawiska i procesy historyczne w kontekście epok i dostrzega zależności pomiędzy różnymi dziedzinami życia społecznego;
2) [...] ocenia przydatność źródła do wyjaśnienia problemu historycznego [...].

WYMAGANIA SZCZEGÓŁOWE

Poziom podstawowy
V. Bizancjum i świat islamu.
Zdający:
4) opisuje charakterystyczne cechy kultury arabskiej [...].

ZASADY OCENIANIA

1 pkt za odpowiedź poprawną
0 pkt. za odpowiedź błędną albo brak odpowiedzi

ROZWIĄZANIE

B

Zadanie 1.2. (0-1)

Wyjaśnij, dlaczego w zabytkach architektury tej kultury dominuje zdobienie motywami roślinnymi i geometrycznymi.

.....

.....

.....

.....

.....

ZASADY OCENIANIA

1 pkt za odpowiedź poprawną
0 pkt. za odpowiedź błędną albo brak odpowiedzi.

PRZYKŁADOWA ODPOWIEDŹ

Islam zabraniał przedstawiania wyobrażeń ludzi i zwierząt.

ZADANIE 2. [0–1]

Źródło 1. Lew Tołstoj, *Sewastopol w grudniu*, w: L. Tołstoj, *Opowiadania sewastopolskie i inne*, Warszawa 1954, s. 156

A więc widzieliśmy obrońców Sewastopola na głównym miejscu obrony i ruszamy z powrotem, nie zwracając jakoś uwagi na pociski i kule gwiżdżące wciąż przez całą drogę, aż do zburzonego teatru – idziemy spokojnie, podniesieni na duchu. Najważniejsze, pocieszające przeświadczenie, jakieśmy stamtąd wynieśli – to przeświadczenie o niemożności zdobycia Sewastopola; przekonaliśmy się nie tylko o tym, że Sewastopola zdobyć nie można, ale i o tym, że nie można zachwiać na jakimkolwiek odcinku siły narodu rosyjskiego.

Źródło 2. *Dziennik z czasów panowania króla Jerzego IV, króla Wilhelma IV i królowej Wiktorii spisany przez Charlesa C.F. Greville'a urzędnika Rady Przybocznej tych monarchów*, Warszawa 1974

Londyn, 30 maja 1853 r.
[...] Od dwu czy trzech dni zanosi się na zerwanie stosunków między Rosją a Turcją, co bardzo wszystkich niepokoi, nikt bowiem nie umie przewidzieć skutków, jakie pociągnęłoby ono za sobą.
Londyn, 24 grudnia 1853 r.
W czwartek podjęte zostało postanowienie gabinetu, które równa się rozpoczęciu wojny. Francuzi przysłali propozycje, by floty udały się na Morze Czarne, celem odparcia jakiejkolwiek agresji ze strony Rosjan, oraz by zmusiły wszelkie napotkane tam okręty rosyjskie do zawrócenia na powrót do Sewastopola, używając siły w wypadku oporu z ich strony. [...] My wyraziliśmy zgodę na ich sugestie i wysłane już zostały odpowiednie rozkazy. Musi to doprowadzić do starć i w tej sytuacji wojna jest nieunikniona.

Rozstrzygnij, czy oba teksty dotyczą tego samego wydarzenia. Uzasadnij odpowiedź, odwołując się do faktów zawartych w obu tekstach.

Rozstrzygnięcie: .....

Uzasadnienie: .....
.....
.....
.....
.....
.....

WYMAGANIA OGÓLNE

II. Analiza i interpretacja historyczna.
Zdający:
1) analizuje wydarzenia, zjawiska i procesy historyczne w kontekście epok i dostrzega zależności pomiędzy różnymi dziedzinami życia społecznego;
2) [...] ocenia przydatność źródła do wyjaśnienia problemu historycznego [...].

III. Tworzenie narracji historycznej.
Zdający:
2) [...] buduje argumentację, uwzględniając różne aspekty procesu historycznego;
3) [...] integruje informacje pozyskane z różnych źródeł wiedzy.

WYMAGANIA SZCZEGÓŁOWE

Poziom podstawowy
XXX. Europa i świat po kongresie wiedeńskim.
Zdający:
6) charakteryzuje wojnę krymską i jej następstwa [...].

ZASADY OCENIANIA

1 pkt za prawidłowe rozstrzygnięcie wraz z uzasadnieniem

0 pkt. za odpowiedź błędną lub niepełną albo brak odpowiedzi

PRZYKŁADOWA ODPOWIEDŹ

ROZSTRZYGNIĘCIE: tak

PRZYKŁADOWE UZASADNIENIE: Oba teksty dotyczą wojny krymskiej, na którą wskazuje obrona Sewastopola na Krymie oraz państwa biorące w niej udział i data w tekście drugim. Wojna krymska toczyła się w latach 1853–56 między Rosją a Turcją, którą wsparły Francja i Anglia.

ZADANIE 3. (0–15) WYPOWIEDŹ ARGUMENTACYJNA

Przykładowy temat:

Moje życie przypadło na trudny okres, podtrzymuję zmurszałą budowlę.

Klemens von Metternich

Zajmij stanowisko wobec wypowiedzi kanclerza Austrii Klemensa von Metternicha, zakładając, że chodziło mu o monarchię habsburską w I poł. XIX w., i uzasadnij je. W argumentacji uwzględnij aspekt polityczny, społeczno-gospodarczy i ideologiczny.

WYMAGANIA OGÓLNE

I. Chronologia historyczna.
Zdający:
1) porządkuje i synchronizuje wydarzenia z historii powszechnej [...];
2) dostrzega zmienność i dynamikę wydarzeń w dziejach, a także ciągłość procesów historycznych i cywilizacyjnych.

II. Analiza i interpretacja historyczna.
Zdający:
1) analizuje wydarzenia, zjawiska i procesy historyczne w kontekście epok i dostrzega zależności pomiędzy różnymi dziedzinami życia społecznego;
3) dostrzega mnogość perspektyw badawczych oraz różnorakie interpretacje historii i ich przyczyny;
4) ugruntowuje potrzebę poznawania przeszłości dla rozumienia współczesnych mechanizmów społecznych i kulturowych.

III. Tworzenie narracji historycznej.
Zdający:
1) tworzy narrację historyczną w ujęciu przekrojowym, jak i problemowym;
2) dostrzega problem i buduje argumentację, uwzględniając różne aspekty procesu historycznego;
3) dokonuje selekcji i hierarchizacji oraz integruje informacje pozyskane z różnych źródeł wiedzy.

WYMAGANIA SZCZEGÓŁOWE

Poziom podstawowy
XXX. Europa i świat po kongresie wiedeńskim.
Zdający:
2) opisuje funkcjonowanie systemu wiedeńskiego i charakteryzuje próby jego podważenia;
3) przedstawia przebieg rewolucji przemysłowej w Europie [...] oraz wskazuje jej najważniejsze konsekwencje społeczno-gospodarcze;
4) omawia najważniejsze prądy kulturowe oraz nurty ideowe I poł. XIX w. [...];
5) wyjaśnia genezę i skutki Wiosny Ludów [...].

Poziom rozszerzony
XXX. Europa i świat po kongresie wiedeńskim.
Zdający:
1) ocenia rolę Świętego Przymierza;
2) charakteryzuje ruchy społeczne i niepodległościowe w I poł. XIX w.;
4) charakteryzuje przebieg Wiosny Ludów w Europie.

Oświadczenie dla nauczycieli

Chcesz zapoznać się z ofertą edukacyjną WSiP i być informowany o szkoleniach oraz nowych materiałach dydaktycznych? Prosimy o podanie swoich danych, a także wyrażenie odpowiedniej zgody.

Dane Nauczyciela

Imię i nazwisko .....

Telefon ..... E-mail .....
(pole wymagane dla potrzeb komunikacji elektronicznej)

Informacje o miejscu pracy

Nazwa instytucji .....

Ulica ..... Nr budynku ..... Kod pocztowy ..... Miejscowość .....

Telefon .....

Sprawowane funkcje w ww. placówce:

☐ dyrektor ☐ nauczyciel ☐ wicedyrektor ☐ lider zespołu przedmiotowego

☐ inna, jaka .....

Informuję o planowanym wyborze cyklu wydawniczego WSiP na rok szkolny 2022/2023

Każdą z klas (grup): 1, 2, 3..., proszę wpisać w osobnym wierszu tabeli.

Przedmiot/zawód	Typ placówki (przedszkole, SP, LO, Tech, BS)	Grupa wiekowa / klasa / kwalifikacja	Wydawca	Tytuł	Liczba uczniów

Wyrażam zgodę na otrzymywanie od WSiP na podany przeze mnie numer telefonu/adres e-mail informacji handlowych przekazywanych za pomocą telekomunikacyjnych urządzeń końcowych, w tym z wykorzystaniem automatycznych systemów wywołujących drogą elektroniczną:

SMS-em ☐ TAK / ☐ NIE, e-mailem ☐ TAK / ☐ NIE, drogą telefoniczną (kontakt z konsultantem) ☐ TAK / ☐ NIE.

Wyrażam zgodę na przetwarzanie danych osobowych w celu informowania o produktach i usługach podmiotów współpracujących ze WSiP, działających na rynku edukacyjnym lub wydawniczym. ☐ TAK / ☐ NIE

Powyższe zgody można w każdym momencie wycofać, wysyłając do nas maila lub poprzez kliknięcie w link dezaktywujący, jeżeli taki znajdować się będzie w stopce wiadomości.

Administrator danych osobowych – Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne S.A. (WSiP) z siedzibą w Warszawie, Al. Jerozolimskie 96. W sprawach związanych z przetwarzaniem danych oraz realizacją praw przysługujących osobom, których te dane dotyczą, można kontaktować się z administratorem danych, kierując korespondencję na adres poczty elektronicznej wsip@wsip.com.pl. lub z Inspektorem Ochrony Danych (IOD): iod@wsip.pl. Pełna informacja na temat przetwarzania danych osobowych znajduje się na drugiej stronie oświadczenia.

Pieczątka szkoły

Data ..... Czytelny podpis .....

Niezbędna w przypadku zgłoszenia indywidualnego przez nauczyciela.

Wypełnione i podpisane oświadczenie należy przesłać:
- pocztą elektroniczną (skan podpisanego oświadczenia) na adres e-mail: **oswiadczenie@wsip.com.pl** lub
- pocztą tradycyjną na adres **WSiP SA, Dział Baz Danych, Al. Jerozolimskie 96, 00-807 Warszawa**

Informacja o nauczanych przedmiotach i podręcznikach wykorzystywanych w roku szkolnym 2021/2022

Każdą z klas (grup): 1, 2, 3..., proszę wpisać w osobnym wierszu tabeli.

Przedmiot/zawód	Typ placówki (przedszkole, SP, LO, Tech, BS)	Grupa wiekowa / klasa / kwalifikacja	Wydawca	Tytuł	Liczba uczniów

Dane osobowe

1. Administratorem danych osobowych podanych w Oświadczeniu są Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne S.A. (WSiP) z siedzibą w Warszawie, Al. Jerozolimskie 96.
   Adres e-mail: wsip@wsip.com.pl.
   Kontakt do Inspektora Ochrony Danych: iod@wsip.pl.
   Dane Osobowe będą przetwarzane przez Administratora zgodnie z Rozporządzeniem UE 2016/679 z dnia 27 kwietnia 2016 r., zwanym dalej „RODO". Szczegółowe zasady przetwarzania Danych Osobowych przez Administratora zostały przedstawione poniżej.
2. Cel i podstawa prawna oraz czas przetwarzania danych osobowych:
   - **2.1.** marketing bezpośredni produktów i usług administratora (w tym profilowanie). Podstawą prawną przetwarzania danych jest prawnie uzasadniony interes administratora, jakim jest zgodnie z motywem 47 RODO, przetwarzanie danych osobowych do celów marketingu bezpośredniego. Profilowanie będzie realizowane wyłącznie w celu doboru lepiej dopasowanych dla nauczyciela informacji. Dane osobowe są przetwarzane do momentu zgłoszenia przez nauczyciela sprzeciwu na marketing lub profilowanie.
   - **2.2.** marketing produktów i usług podmiotów współpracujących ze WSiP, działających na rynku edukacyjnym lub wydawniczym. Podstawą prawną przetwarzania danych jest dobrowolna zgoda. Dane osobowe są przetwarzane do momentu wycofania przez nauczyciela zgody na przetwarzanie danych osobowych.
3. Odbiorcy danych:
   - **3.1.** upoważnieni pracownicy administratora danych.
   - **3.2.** usługodawcy, którym w drodze umowy powierzono przetwarzanie danych osobowych na potrzeby realizacji usług świadczonych dla administratora danych, w szczególności podmioty takie jak Call Center, dostawcy usług IT, agencje reklamowe, firmy realizujące usługi mailingowe, usługi logistyczne i kurierskie, kancelarie prawne i audytorzy zewnętrzni oraz ich upoważnieni pracownicy – w zakresie niezbędnym do prawidłowego wykonania zleconych przez WSiP usług. Przekazywanie danych do państw trzecich (tj. poza Europejski Obszar Gospodarczy). W związku z niektórymi działaniami administrator danych może korzystać z usług informatycznych zewnętrznych dostawców usług IT (m.in. HubSpot Inc. z siedzibą w Stanach Zjednoczonych), co skutkować może przekazaniem danych osobowych do państwa trzeciego. Zapewniamy jednak, że przekazywane dane są odpowiednio zabezpieczone. W związku z powyższym współpracujemy wyłącznie z podmiotami, które podpisały z nami Standardowe Klauzule Umowne, zatwierdzone przez Komisję Europejską. W razie jakichkolwiek pytań w tym zakresie, prosimy o kontakt, a przekażemy wszystkie niezbędne informacje.
4. Dobrowolność podania danych. Podanie danych jest dobrowolne.
5. Prawa związane z przetwarzaniem danych osobowych.

   Nauczycielowi przysługuje prawo:
   - **5.1.** dostępu do danych oraz prawo żądania ich sprostowania, ograniczenia przetwarzania lub do ich usunięcia („prawo do bycia zapomnianym").
   - **5.2.** sprzeciwu wobec przetwarzania danych na potrzeby marketingu bezpośredniego, w tym profilowania.
   - **5.3.** wycofania udzielonej dobrowolnie zgody na marketing produktów i usług podmiotów współpracujących ze WSiP, jak również na otrzymywanie informacji handlowych za pomocą wskazanych kanałów komunikacji elektronicznej. Wycofanie zgody nie będzie miało jednak wpływu na zgodność z prawem przetwarzania danych, którego dokonano zanim zgoda została wycofana.
   - **5.4.** do przenoszenia danych osobowych, tj. do otrzymania od WSiP swoich danych osobowych, w ustrukturyzowanym, powszechnie używanym formacie nadającym się do odczytu maszynowego. Nauczyciel może przesłać te dane innemu administratorowi danych.
   - **5.5.** do wniesienia w dowolnym momencie sprzeciwu wobec przetwarzania jego danych osobowych z przyczyn związanych z jego szczególną sytuacją.

   W celu skorzystania z powyższych praw prosimy o kontakt z Administratorem danych.

   Ponadto osoba, której dane dotyczą, ma prawo wnieść skargę na przetwarzanie jej Danych Osobowych przez Administratora do Prezesa Urzędu Ochrony Danych Osobowych (adres: ul. Stawki 2, 00-193 Warszawa).

JESTEŚMY DO WASZEJ DYSPOZYCJI!

Aby ułatwić nauczycielom kontakt z Wydawnictwem, przygotowaliśmy listę przydatnych adresów e-mailowych oraz stron internetowych, które usprawnią kontakt z nami.

ADRESY E-MAILOWE

- Potrzebujesz dodatkowych kodów do multibooków lub plansz interaktywnych?
  → **pomocmult@wsip.com.pl**
- Chcesz zalogować się do Klubu Nauczyciela Uczę.pl?
  → **kontakt@ucze.pl** lub **pomoc@ucze.pl**
- Potrzebujesz dostępu do serwisu Wsipnet?
  → **wsipnet@wsipnet.pl**
- Chcesz sprawdzić status swojej przesyłki?
  → **reklamacje@wsip.com.pl**
- Chcesz zapewnić sobie stały dostęp do naszych serwisów lub zaktualizować swoje dane? → aktualne oświadczenie wyślij na **oswiadczenie@wsip.com.pl**

STRONY INTERNETOWE

- Chcesz wiedzieć, co się u nas dzieje? Jakie mamy nowości? → **wsip.pl**
- Szukasz materiałów pomocnych w prowadzeniu lekcji? → **ucze.pl**
- Uczysz fizyki lub chemii i szukasz gotowych sprawdzianów? → **klasowki.pl**
- Chcesz przeprowadzić diagnozę lub Próbną Maturę z WSiP? → **diagnozy.wsip.pl**
- Chcesz skorzystać z rabatu i kupić publikacje WSiP?
  → **sklep.wsip.pl**
- Potrzebujesz porad dotyczących pracy z uczniami?
  → **wsip.pl/e-spotkania** lub informacje w newsletterze od Wydawnictw Szkolnych i Pedagogicznych

Jeżeli masz dodatkowe pytania dotyczące nowej oferty, przygotowania do matury w nowej formule lub innych kwestii, zapraszamy do kontaktu z infolinią **801 220 555** lub pod adresem e-mailowym **donowejmatury@wsip.pl**.

HISTORIA

ZAKRES PODSTAWOWY

NOWA EDYCJA

ZAKRES ROZSZERZONY

NOWA EDYCJA

WYDAWNICTWA SZKOLNE i PEDAGOGICZNE

wsip.pl
sklep.wsip.pl
infolinia: 801 220 555

ProfiLingua
profi-lingua.pl

ORKE
orke.pl

Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne Spółka Akcyjna z siedzibą w Warszawie, przy Al. Jerozolimskich 96, 00-807 Warszawa, wpisana do rejestru przedsiębiorców prowadzonego przez Sąd Rejonowy dla m.st. Warszawy w Warszawie, XII Wydział Gospodarczy Krajowego Rejestru Sądowego pod nr KRS 0000595068, NIP 5272605292, kapitał zakładowy w wysokości 40 736 880 złotych (wpłacony w całości) BDO: 000114836.
Zdjęcia i grafiki użyte w katalogu pochodzą ze strony shutterstock.com i stock.adobe.com.

ISBN 978-83-02-20728-0
9 788302 207280